

Установа адукацыі
“Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка”

ЗАПВЯРДЖАЮ

Прарэктар па вучэбнай рабоце БДПУ

А.В.Макоўчык

“ 12 ” 2021 г.

Рэгістрацыйны № УД 81-8-88 / вуч.

**ЛЕКСІКА, ФРАЗЕАЛОГІЯ, ЛЕКСІКАГРАФІЯ, МАРФЕМІКА,
СЛОВАЎТВАРЭННЕ**

Вучэбная праграма ўстановы вышэйшай адукацыі
па вучэбнай дысцыпліне для спецыяльнасцей:

**1-02 03 01 Беларуская мова і літаратура;
1-02 03 03 Беларуская мова і літаратура. Замежная мова (англійская)**

2021 г.

Вучэбная праграма складзена на аснове адукацыйных стандартаў вышэйшай адукацыі АСВА 1-02 03 01-2021 і АСВА 1-02 03 03-2021, тыповой вучэбнай праграмы, зацверджанай М.ОБ.Ю.А. (рэгістрацыйны нумар ТД-А 693), і вучэбных планаў па спецыяльнасцях 1 – 02 03 01 Беларуская мова і літаратура, 1 – 02 03 03 Беларуская мова і літаратура. Замежная мова (англійская)

СКЛАДАЛЬНІКІ:

В.В.Урбан, дацэнт кафедры мовазнаўства і лінгвадыдактыкі філалагічнага факультэта ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка”, кандыдат філалагічных навук, дацэнт;

Н.А.Радзіваноўская, дацэнт кафедры мовазнаўства і лінгвадыдактыкі філалагічнага факультэта ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка”, кандыдат філалагічных навук, дацэнт;

Т.А.Астапчык, старшы выкладчык кафедры мовазнаўства і лінгвадыдактыкі філалагічнага факультэта ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка”, кандыдат філалагічных навук

РЭЦЭНЗЕНТЫ:

М.Р.Прыгодзіч, загадчык кафедры беларускага мовазнаўства Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, доктар філалагічных навук, прафесар;

А.П.Жыганава, дацэнт кафедры беларускай і замежнай літаратуры ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка”, кандыдат філалагічных навук, дацэнт

УЗГОДНЕНА:

Дырэктар ДУА «Гімназія № 18 г. Мінска» _____ А.А.Венская

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:

Кафедрай беларускага мовазнаўства ўстановы вышэйшай адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка” (пракакол № 5 ад 23.11.2021 г.)

Загадчык кафедры _____

 Д.В.Дзятко

Навукова-метадычным саветам ўстановы вышэйшай адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка” (пракакол № 3 ад 22.12.2021 г.)

Афармленне вучэбнай праграмы і суправаджальных матэрыялаў дзеючым патрабаванням Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь адпавядае.

Метадыст ВМА _____

 Я.В.Ціханова

Дырэктар бібліятэкі _____

 Н.П.Сяткоўская

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбная праграма вучэбнай дысцыпліны “Лексіка, фразеалогія, лексікаграфія, марфеміка, словаўтварэнне” прызначана для студэнтаў установы адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка” (спецыяльнасці 1-02 03 01 “Беларуская мова і літаратура”; 1-02 03 03 Беларуская мова і літаратура. Замежная мова (англійская)), з’яўляецца дысцыплінай модуля “Сучасная беларуская літаратурная мова 1” і ўваходзіць у сістэму лінгвістычнай падрыхтоўкі студэнтаў 1 курса філалагічнага факультэта.

Курс “Лексіка, фразеалогія, лексікаграфія, марфеміка, словаўтварэнне” з’яўляецца складнікам модуля “Сучасная беларуская літаратурная мова 1”, у якім раскрываюцца асноўныя заканамернасці сінхроннага развіцця сучаснай беларускай літаратурнай мовы і які выконвае асноўную ролю ў падрыхтоўцы спецыялістаў-філолагаў. Гэтым вызначаюцца мэты і задачы курса.

Асноўная мэта выкладання дысцыпліны – развіць і ўдасканаліць філалагічнае мысленне студэнтаў; сфарміраваць устаноўкі на практычнае прымяненне атрыманых студэнтамі ведаў у іх будучай прафесійнай дзейнасці; падрыхтаваць высокакваліфікаваных спецыялістаў для выкладання беларускай мовы ў навучальных установах рознага тыпу.

Задачи вывучэння дысцыпліны:

- даць грунтоўныя веды аб разнастайных моўных з’явах;
- выпрацаваць навуковыя погляды на лексічную, фразеалагічную, лексікаграфічную, марфемалагічную і словаўтваральную сістэмы сучаснай беларускай літаратурнай мовы;
- удасканаліць навыкі беларускага вуснага і пісьмовага маўлення;
- выпрацаваць грунтоўныя ўменні і навыкі самастойнага лінгвістычнага аналізу моўных адзінак, з’яў і фактаў.

Месца вучэбнай дысцыпліны ў сістэме падрыхтоўкі спецыяліста з вышэйшай адукацыяй

Вучэбная дысцыпліна “Лексіка, фразеалогія, лексікаграфія, марфеміка, словаўтварэнне” адносіцца да цыкла вучэбных дысцыплін дзяржаўнага кампанента, з’яўляецца складнікам модуля “Сучасная беларуская літаратурная мова 1” і вывучаецца на працягу другога семестра.

Сувязь вучэбнай дысцыпліны з іншымі дысцыплінамі

Пры вывучэнні вучэбнай дысцыпліны прадугледжваецца пераемнасць і сувязь яе з іншымі лінгвістычнымі дысцыплінамі (“Уводзіны ў мовазнаўства”, “Гісторыя беларускай літаратурнай мовы”, “Беларуская дыялекталогія”), а таксама са школьным курсам беларускай мовы. Асаблівая ўвага пры выкладанні асобных тэм удзяляецца вывучэнню спецыфічных рыс сучаснай беларускай літаратурнай мовы, што з’яўляецца надзвычай важным ва ўмовах білінгвізму. Лекцыйныя і практычныя заняткі, прадугледжаныя вучэбным планам, узаемна звязаны і арганічна дапаўняюць адно аднаго, даючы магчымасць паглыбіць і ўдасканаліць набытыя веды. Пэўная колькасць тэм па вучэбнай дысцыпліне адведзена на самастойнае вывучэнне.

Такая праца прывівае навыкі самастойнай вучобы, выхоўвае ў студэнтаў адказнасць, будзіць імкненне да самаразвіцця.

У выніку вывучэння дысцыпліны студэнт **павінен:**

ведаць:

- сістэму сучаснай беларускай мовы на лексічным, фразеалагічным, лексікаграфічным, марфемным і словаўтваральным узроўнях;
- лінгвістычную тэрміналогію;
- навуковую і даведачную літаратуру па дадзеных раздзелах сучаснай беларускай літаратурнай мовы;
- літаратурныя нормы (лексічныя і словаўтваральныя) сучаснай беларускай літаратурнай мовы;
- прынцыпы і правілы беларускага правапісу;

умець:

- адбіраць, сістэматызаваць і правільна кваліфікаваць моўныя факты;
- праводзіць лінгвістычныя назіранні, рабіць абагульненні і вывады;
- выконваць лексічны, фразеалагічны, лексікаграфічны, марфемны і словаўтваральны аналіз слоў;
- заўважаць і выпраўляць лексічныя і словаўтваральныя памылкі.

У выніку вывучэння дысцыпліны “Лексіка, фразеалогія, лексікаграфія, марфеміка, словаўтварэнне” студэнт павінен:

валодаць:

- лексічнымі і словаўтваральнымі літаратурнымі нормамі сучаснай беларускай літаратурнай мовы;
- асновамі культуры беларускага маўлення, якое ажыццяўляецца ў вуснай і пісьмовай формах;
- навыкамі лінгвістычнага моўнага разбору на лексічным, фразеалагічным, лексікаграфічным, марфемным і словаўтваральным узроўнях моўнай сістэмы;
- навыкамі маўленча-камунікатыўнай дзейнасці;
- правапісам сучаснай беларускай літаратурнай мовы.

Вывучэнне вучэбнай дысцыпліны “Лексіка, фразеалогія, лексікаграфія, марфеміка, словаўтварэнне” павінна забяспечыць фарміраванне ў студэнтаў **базавых прафесійных кампетэнцый:**

БПК-10: аналізаваць моўныя факты з пункту гледжання іх зместу, формы і маўленчай інтэнцыі, улічваючы спецыфіку і заканамернасці функцыянавання адзінак розных моўных узроўняў (лексічнага, фразеалагічнага, лексікаграфічнага, марфемнага і словаўтваральнага).

Структура зместу вучэбнай дысцыпліны

У аснову структуравання зместу вучэбнага матэрыялу курса пакладзены прынцып тэматычнага падыходу, які прадугледжвае падзел вучэбнага матэрыялу на адносна самастойныя раздзелы (тэмы).

Па кожнай вучэбнай тэме ў адпаведнасці з яе мэтамі і задачамі па фарміраванні і развіцці ў студэнтаў канкрэтных кампетэнцый выкладчык (кафедра) праектуе і рэалізуе канкрэтныя педагагічныя тэхналогіі.

У структуру зместу вучэбнай дысцыпліны ўваходзяць вучэбныя раздзелы (тэмы). Тэматычны змест вучэбнай дысцыпліны рэалізуецца ў наступных формах: лекцыйныя заняткі, практычныя заняткі, самастойная работа студэнтаў.

Вывучэнне дысцыпліны “Лексіка, фразеалогія, лексікаграфія, марфеміка, словаўтварэнне” разлічана на 100 вучэбных гадзін, з якіх 60 – аўдыторныя (30 гадзін лекцыйных і 30 гадзін практычных заняткаў), а 40 гадзін адводзяцца на самастойную працу студэнтаў.

Размеркаванне гадзін у семестры:

семестр	усяго гадзін	аўдыторныя	лекцыі	практычныя	КСР		самаст. работа	форма кантролю
					лк.	пр.		
2	100	60	28	28	2	2	40	экзамен

Раздзелы (тэмы), па якіх праводзяцца рэйтынгавыя кантрольныя работы ў 2 семестры: тэмы 1.1. – 1.11. (“Лексікалогія”) – рэйтынгавая кантрольная работа № 1; тэмы 2.1. – 2.5. (“Фразеалогія”) – рэйтынгавая кантрольная работа № 2; тэмы 4.1. – 5.2. (“Марфеміка. Словаўтварэнне”) – рэйтынгавая кантрольная работа № 3.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ

1. ЛЕКСІКАЛОГІЯ

1.1. Паняцце аб лексіцы і лексікалогіі. Лексікалогія як раздзел мовазнаўства. Сувязь лексікалогіі з іншымі раздзелаў мовазнаўства. Слова як адзінка лексічнай сістэмы. Асноўныя прыметы слова.

1.2. Лексічнае і граматычнае значэнні слова. Тыпы лексічных значэнняў слова: паводле сувязі з рэчаіснасцю (прамае і пераноснае); паводле ступені матываванасці: невытворнае (нематываванае, першаснае) і вытворнае (матываванае першым, зыходным значэннем).

Тыпы лексічных значэнняў слова паводле функцыі: намінатыўнае, эмацыянальна-ацэначнае, паводле лексічнай спалучальнасці: свабоднае і несвабоднае (фразеалагічна звязанае, сінтаксічна абумоўленае, канструктыўна абмежаванае).

Лексічна-семантычныя і прадметна-тэматычныя групы слоў.

1.3. Многазначнасць слова. Асноўныя тыпы пераносных значэнняў: метафара, метанімія, сінекдаха. Метафары прывычныя (акамянелыя, сцёртыя), агульнамоўныя (узуальныя), індывідуальна-аўтарскія (аказіянальныя). Шляхі развіцця многазначнасці. Асновы пераносу значэння.

1.4. Аманімія. Амонімы, іх тыпы. Адрозненне аманіміі ад многазначнасці. Лексічныя амонімы, іх тыпы (поўныя і няпоўныя). Шляхі ўзнікнення лексічных амонімаў. Марфалагічныя, фанетычныя, графічныя амонімы (амаформы, амафоны, амографы). Лексічныя і лексічна-граматычныя амонімы (поўныя і няпоўныя). Марфалагічныя амонімы (амаформы). Фанетычныя і графічныя амонімы (амафоны, амографы). Міжмоўныя амонімы.

1.5. Паранімія. Паранімы, крытэрыі іх вызначэння. Адрозненне паранімаў ад амонімаў і сінонімаў. Стылістычнае выкарыстанне амонімаў і паранімаў. Слоўнікі амонімаў і паранімаў.

1.6. Сінанімія. Сінонімы, іх тыпы (семантычныя, стылістычныя і семантычна-стылістычныя). Сувязь сінаніміі з многазначнасцю. Сінанімічны рад. Шляхі ўзнікнення лексічных сінонімаў. Абсалютныя сінонімы (лексічныя дублеты). Кантэкстуальныя сінонімы. Стылістычная роля сінонімаў. Слоўнікі сінонімаў.

1.7. Антанімія. Антонімы, іх разнавіднасці. Антанімія і многазначнасць. Рознакаранёвыя і аднакаранёвыя антонімы. Кантэкстуальныя антонімы. Стылістычнае выкарыстанне антонімаў (антытэза і аксюмаран). Слоўнікі антонімаў.

1.8. Лексіка сучаснай беларускай мовы паводле паходжання. Спрадвечна беларуская лексіка. Гістарычныя пласты спрадвечна беларускай лексікі: індаеўрапейскія, агульнаславянскія, усходнеславянскія і ўласнабеларускія словы. Запазычаныя словы ў беларускай мове. Запазычаныя са славянскіх (рускай, украінскай, польскай і інш.) і неславянскіх моў (грэчаскай, лацінскай, французскай, нямецкай, англійскай, італьянскай і інш.), іх прыметы. Фанетычнае, марфалагічнае, семантычнае асваенне

запозычаных слоў. Калькі і паўкалькі. Інтэрнацыянальная лексіка. Экзатызмы. Варварызмы.

Этымалагічныя слоўнікі. Слоўнікі запозычаных слоў.

1.9. Лексіка беларускай мовы паводле сферы ўжывання. Агульнаўжывальная лексіка і лексіка абмежаванага выкарыстання. Дыялектная лексіка. Дыялектызмы, іх тыпы (лексічныя, семантычныя, фанетычныя, граматычныя, словаўтваральныя). Спецыяльная лексіка (тэрміналагічная і прафесійная). Узаемасувязь агульнаўжывальнай і тэрміналагічнай лексікі (тэрміналагізацыя і дэтэрміналагізацыя). Жаргонная лексіка і аргатызмы. Стылістычнае выкарыстанне лексікі абмежаванага ўжывання.

1.10. Актыўная і пасіўная лексіка. Устарэлыя словы (гістарызмы і архаізмы). Гістарызмы часу і стылістычнага выкарыстання. Тыпы архаізмаў (уласналексічныя, лексічна-словаўтваральныя, лексічна-фанетычныя, лексічна-семантычныя). Стылістычнае выкарыстанне ўстарэлых слоў. Гістарычныя слоўнікі.

Неалагізмы, шляхі іх узнікнення. Разнавіднасці неалагізмаў (лексічныя і семантычныя). Індывідуальна-аўтарскія неалагізмы (аказіяналізмы).

Развіццё лексікі беларускай мовы. Крыніцы і шляхі ўзбагачэння літаратурнай лексікі.

1.11. Стылістычная дыферэнцыяцыя лексікі беларускай літаратурнай мовы. Лексіка стылістычна нейтральная (міжстылёвая). Стылістычна афарбаваная лексіка: кніжная (навуковая, афіцыйна-дзелава, публіцыстычная, паэтычная лексіка) і гутарковая (размоўная).

Лексічны аналіз.

2. ФРАЗЕАЛОГІЯ

2.1. Фразеалогія як раздзел мовазнаўства. Фразеалагізм як адзінка мовы, яго асноўныя асаблівасці (семантычная цэласнасць, устойлівасць, узнаўляльнасць, кампанентны склад, сінтаксічная непадзельнасць, эмацыянальна-экспрэсіўная афарбоўка і інш.). Фразеалагізм і слова. Фразеалагізм і словазлучэнне. Варыянтнасць фразеалагічных адзінак. Многазначнасць, аманімічнасць, сінанімічнасць і антанімічнасць фразеалагізмаў.

2.2. Тыпы фразеалагізмаў паводле семантычнай злітнасці кампанентаў (зрашчэнні, адзінствы, спалучэнні); паводле суадноснасці з часцінамі мовы (назоўнікавыя, прыметнікавыя, дзеяслоўныя, прыслоўныя і інш.); паводле адпаведнасці сінтаксічным адзінкам (адпаведныя словазлучэнню, сказу, спалучэнню). Спалучальнасць фразеалагізмаў. Сінтаксічная функцыя фразеалагізмаў.

2.3. Функцыянальна-стылявыя разрады фразеалагізмаў (міжстылёвыя, кніжныя, гутарковыя).

2.4. Фразеалогія беларускай мовы паводле паходжання. Спрадвечна беларускія і запозычаныя фразеалагізмы. Гістарычныя пласты спрадвечна беларускай фразеалогіі: агульнаславянскія, усходнеславянскія і

ўласнабеларускія фразеалагізмы. Фразеалагічныя калькі. Крыніцы беларускай фразеалогіі.

Індывідуальна-аўтарскае ўжыванне фразеалагізмаў у мове мастацкіх твораў (прыёмы аўтарскага абнаўлення фразеалагізмаў). Фразеалагізмы і іх пераклад.

Фразеалагічныя слоўнікі.

Фразеалагічны аналіз.

2.5. Парэміялогія як раздзел мвазнаўства. Прыказкі і прымаўкі. Устойлівыя параўнанні. Крылатыя словы, выслоўі і афарызмы. Перыфраза. Перыфразы традыцыйныя і індывідуальна-аўтарскія.

Парэміяграфічныя зборнікі (прыказак і прымавак). Зборнікі ўстойлівых параўнанняў, крылатых слоў і афарызмаў, перыфраз.

3. ЛЕКСІКАГРАФІЯ

3.1. Лексікаграфія як раздзел мовазнаўства. Энцыклапедычныя і лінгвістычныя слоўнікі (даведнікі). Тыпы лінгвістычных слоўнікаў: аднамоўныя, двухмоўныя і шматмоўныя; тлумачальныя, перакладныя, гістарычныя, этымалагічныя, дыялектныя, фразеалагічныя, тэрміналагічныя, арфаэпічныя, арфаграфічныя, марфемныя, словаўтваральныя, граматычныя, іншамоўных слоў, слоўнікі сінонімаў, амонімаў, антонімаў, паронімаў, слоўнікі эпітэтаў; частотныя, адваротныя, асацыятыўныя, слоўнікі мовы пісьменнікаў; анамастычныя слоўнікі і інш.

3.2. Будова слоўнікавага артыкула ў энцыклапедычных і лінгвістычных слоўніках. Сістэма граматычных і стылістычных памет, тыпы дэфініцый у тлумачальных слоўніках.

Беларускія энцыклапедычныя выданні (універсальныя, галіновыя і персанальныя). Беларускія слоўнікі для школ (тлумачальныя, перакладныя, арфаграфічныя, марфемныя, словаўтваральныя, фразеалагічныя і інш.).

3.3. З гісторыі беларускай лексікаграфіі. Лексікаграфічная праца Ф. Скарыны, Л. Зізанія, П. Бярынды, І. Насовіча, Я. Ціхінскага і інш. “Словарь белорусского наречия” І. Насовіча (1870). Лексікаграфічная праца ў 20 – 30-я гады ХХ ст. (тэрміналагічныя, перакладныя, дыялектныя слоўнікі).

4. МАРФЕМІКА

4.1. Марфеміка як вучэнне аб мінімальным значымых частках слова – марфемах. Паняцце марфемы, морфа, аламорфа. Марфемная структура слова.

4.2. Класіфікацыя марфем. Каранёвыя і афіксальныя (службовыя) марфемы. Афіксальныя марфемы, іх тыпы (словаўтваральныя і формаўтваральныя, рэгулярныя і нерэгулярныя, прадуктыўныя і непрадуктыўныя). Варыянтнасць, сінанімія, полісемія, аманімія, антанімія марфем.

Аснова слова і яе тыпы (невыворная і вытворная; аснова словазмянення, формаўтварэння і словаўтварэння; перарывістая і непарывістая аснова; суплетыўныя асновы). Канчатак (флексія), яго роля ў слове. Нулявы канчатак. Корань слова. Варыянты (мадыфікацыі, або

фанетычныя разнавіднасці) кораня. Свабодныя і звязаныя карані. Афiксы (прэфiкс, суфiкс, постфiкс, iнтэрфiкс, конфiкс). Прыстаўка (прэфiкс) і суфiкс. Нулявы суфiкс. Варыянты прыставак і суфiксаў. Словаўтваральныя і формаўтваральныя прыстаўкі і суфiксы.

Сiнкрэтычныя марфемы. Афiксоiды (прэфiксоiды, суфiксоiды) як марфемы пераходнага тыпу. Постфiкс. Словаўтваральныя і формаўтваральныя постфiксы. Конфiкс. Пытанне аб iнтэрфiксах, постфiксах, конфiксах у лiнгвiстычнай лiтаратуры.

Марфемны аналіз слова.

4.3. Змены ў марфемнай структуры слова: апрошчанне, перараскладанне, ускладненне, дэкарэляцыя. Прычыны змен у марфемнай будове слова. Дээтымалагізацыя.

5. СЛОВАЎТВАРЭННЕ

5.1. Словаўтварэнне як навука. Асноўныя паняцці і адзiнкі словаўтварэння. Утваральная аснова (база) і словаўтваральныя сродкі (фарманты). Класiфікацыйныя адзiнкі словаўтварэння: словаўтваральная пара, словаўтваральны ланцужок, словаўтваральная парадыгма, словаўтваральны рад, словаўтваральнае гняздо. Паняцце словаўтваральнага тыпу, словаўтваральнай мадэлі.

5.2. Спосабы словаўтварэння. Марфалагічнае (марфемнае) словаўтварэнне (афiксацыя). Разнавіднасці марфалагічнага словаўтварэння: суфiксальнае, прыставачнае (прэфiксальнае), прыставачна-суфiксальнае, постфiксальнае, прыставачна-постфiксальнае, прыставачна-суфiксальна-постфiксальнае, нульсуфiксальнае. Прадуктыўныя, малапрадуктыўныя і непрадуктыўныя прыстаўкі і суфiксы. Складанне і яго разнавіднасці: асноваскладанне, словаскладанне, складана-суфiксальнае словаўтварэнне, абрэвіяцыя і яе разнавіднасці.

Марфалагічна-сiнтаксiчнае словаўтварэнне (субстантывацыя, ад'ектывацыя, пранамiналізацыя, адвэрбiялізацыя).

Лексiка-семантычнае словаўтварэнне. Словаўтваральнае калькаванне як адзiн са спосабаў лексiчнай дэрывацыі. Прадуктыўныя і непрадуктыўныя спосабы словаўтварэння.

Марфемныя і словаўтваральныя слоўнiкі.

Словаўтваральны і этымалагічны аналізы слова.

**Вучэбна-метадычная карта дысцыпліны
(дзённая форма атрымання вышэйшай адукацыі)**

№ раздзела, тэмы	Назва раздзела, тэмы	Колькасць аўдыторных гадзін		Колькасць гадзін КСР		Самастойная праца	Літаратура	Формы кантролю ведаў
		Лекцыі	Практычныя і семінарскія заняткі	Лекцыйныя заняткі	Практычныя заняткі			
СУЧАСНАЯ БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРНАЯ МОВА (1 КУРС)		28	28	2	2	40		
1.	Лексікалогія	12	12		2			
1.1.	1. Паняцце аб лексіцы і лексікалогіі. 2. Лексікалогія як раздзел мовазнаўства. 3. Сувязь лексікалогіі з іншымі раздзелаў мовазнаўства. 4. Слова як адзінка лексічнай сістэмы. 5. Асноўныя прыметы слова.	1					1, 2, 2д, 4д, 7д, 8д	
1.2.	1. Лексічнае і граматычнае значэнні слова. 2. Тыпы лексічных значэнняў слова: паводле сувязі з рэчаіснасцю (прамае і пераноснае); паводле ступені матываванасці: невытворнае (нематываванае, першаснае) і вытворнае (матываванае першым, зыходным значэннем).	1					1, 2, 2д, 4д, 7д, 8д	

	1. Тыпы лексічных значэнняў слова паводле функцыі: намінатыўнае, эмацыянальна-ацэначнае, паводле лексічнай спалучальнасці: свабоднае і несвабоднае (фразеалагічна звязанае, сінтаксічна абумоўленае, канструктыўна абмежаванае). 2. Лексічна-семантычныя і прадметна-тэматычныя групы слоў.		1			2	1, 2, 2д, 3д, 4д, 6д, 7д, 8д	Выбарачнае апытванне.
1.3.	1. Многазначнасць слова. 2. Асноўныя тыпы пераносных значэнняў: метафара, метанімія, сінекдаха. 3. Метафары прывычныя (акамянелыя, сцёртыя), агульнамоўныя (узуальныя), індывідуальна-аўтарскія (аказіянальныя).	1					1, 2, 2д, 4д, 7д, 8д	
	1. Шляхі развіцця многазначнасці. 2. Асновы пераносу значэння.		2				1, 2, 3д, 4д, 7д, 8д	Праверка выкананых практыкаванняў.
1.4.	1. Аманімія. Амонімы, іх тыпы. 2. Адрозненне аманіміі ад многазначнасці. 3. Лексічныя амонімы, іх тыпы (поўныя і няпоўныя). 4. Шляхі ўзнікнення лексічных амонімаў.	1					1, 2, 2д, 4д, 7д, 8д	
	1. Лексічныя і лексічна-граматычныя амонімы. 2. Марфалагічныя амонімы (амаформы). 3. Фанетычныя і графічныя амонімы (амафоны, амографы). 4. Міжмоўныя амонімы.		2				1, 2, 2д, 3д, 4д, 6д, 7д, 8д	Індывідуальнае апытванне. Праверка выкананых практыкаванняў.
1.5.	1. Паранімія. Паранімы, крытэрыі іх вызначэння. 2. Адрозненне паранімаў ад амонімаў і сінонімаў. 3. Стылістычнае выкарыстанне амонімаў і паранімаў. 4. Слоўнікі амонімаў і паранімаў.	1				2	1, 2, 2д, 4д, 7д, 8д	
1.6.	1. Сінанімія. 2. Сінонімы, іх тыпы (семантычныя, стылістычныя і семантычна-стылістычныя). 3. Сувязь сінаніміі з многазначнасцю.	1					1, 2, 2д, 4д, 7д, 8д	

	<p>1. Абсалютныя сінонімы (лексічныя дублеты).</p> <p>2. Кантэкстуальныя сінонімы.</p> <p>3. Стылістычная роля сінонімаў. Слоўнікі сінонімаў.</p> <p>4. Сінанімічны рад.</p> <p>5. Шляхі ўзнікнення сінонімаў.</p>		2			2	1, 2, 2д, 3д, 4д, 6д, 7д, 8д	Праверка выкананых практыкаванняў. Фронтальнае апытванне.
1.7.	<p>1. Антанімія.</p> <p>2. Антонімы, іх разнавіднасці.</p> <p>3. Антанімія і мнагазначнасць.</p> <p>4. Рознакаранёвыя і аднакаранёвыя антонімы.</p>	1					1, 2, 2д, 4д, 7д, 8д	
	<p>1. Кантэкстуальныя антонімы.</p> <p>2. Стылістычнае выкарыстанне антонімаў (антытэза і аксюмаран).</p> <p>3. Слоўнікі антонімаў.</p> <p>4. Стылістычнае выкарыстанне сінонімаў, амонімаў, паронімаў, антонімаў.</p>		1			2	1, 2, 2д, 3д, 4д, 6д, 7д, 8д	Фронтальнае апытванне. Тэрміналагічны дыктант.
1.8.	<p>1. Лексіка сучаснай беларускай мовы паводле паходжання.</p> <p>2. Спрадвечна беларуская лексіка.</p> <p>3. Гістарычныя пласты спрадвечна беларускай лексікі: індаеўрапейскія словы, агульнаславянскія, усходнеславянскія і ўласнабеларускія словы.</p> <p>4. Запазычаныя словы ў беларускай мове.</p> <p>5. Калькі і паўкалькі.</p> <p>6. Інтэрнацыянальная лексіка. Экзатызмы. Варварызмы.</p>	2				2	1, 2, 2д, 4д, 7д, 8д	
	<p>1. Запазычанні з неславянскіх моў, іх прыметы.</p> <p>2. Запазычанні са славянскіх (рускай, украінскай, польскай і інш.) моў і іх прыметы.</p> <p>3. Фанетычнае, марфалагічнае, семантычнае асваенне запазычаных слоў.</p> <p>4. Этымалагічныя слоўнікі. Слоўнікі запазычаных слоў.</p>		1			2	1, 2, 2д, 3д, 4д, 6д, 7д, 8д	Праверка выканання практычных заданняў.

1.9.	<p>1. Лексіка беларускай мовы паводле сферы ўжывання.</p> <p>2. Агульнаўжывальная лексіка і лексіка абмежаванага выкарыстання.</p> <p>3. Спецыяльная лексіка (тэрміналагічная і прафесійная).</p> <p>4. Жаргонная лексіка. Аргатызмы.</p> <p>5. Дыялектная лексіка.</p> <p>6. Дыялектызмы, іх тыпы (лексічныя, семантычныя, фанетычныя, граматычныя, словаўтваральныя).</p>	1			2	1, 2, 2д, 4д, 7д, 8д	
	<p>1. Узаемасувязь агульнаўжывальнай і тэрміналагічнай лексікі (тэрміналагізацыя і дэтэрміналагізацыя).</p> <p>2. Стылістычнае выкарыстанне лексікі абмежаванага ўжывання.</p>	1				1, 2, 3д, 4д, 6д, 7д,	Фронтальнае апытванне.
1.10.	<p>1. Актыўная і пасіўная лексіка.</p> <p>2. Устарэлыя словы (гістарызмы і архаізмы). Гістарызмы часу стылістычнага выкарыстання.</p> <p>3. Тыпы архаізмаў.</p> <p>4. Неалагізмы, шляхі іх узнікнення.</p> <p>5. Разнавіднасці неалагізмаў (лексічныя і семантычныя).</p> <p>6. Індывідуальна-аўтарскія неалагізмы (аказіяналізмы).</p>	2			2	1, 2, 2д, 4д, 7д, 8д	
	<p>1. Стылістычнае выкарыстанне ўстарэлых слоў. Гістарычныя слоўнікі.</p> <p>2. Развіццё лексікі беларускай мовы. Крыніцы і шляхі ўзбагачэння літаратурнай лексікі.</p>			2		1, 2, 2д, 3д, 4д, 6д, 7д, 8д	Праверка выкананых заданняў па КСР.
1.11.	<p>1. Стылістычная дыферэнцыяцыя лексікі беларускай мовы.</p> <p>2. Лексіка стылістычна нейтральная (міжстылёвая) і стылістычна афарбаваная лексіка.</p> <p>3. Лексічны аналіз.</p> <p>4. Актуалізацыя і кантроль апорных ведаў, уменняў і навыкаў па тэмах “Лексіка беларускай мовы паводле сферы ўжывання”, “Стылістычная дыферэнцыяцыя лексікі беларускай літаратурнай мовы”, “Актыўная і пасіўная лексіка”.</p>	2				1, 2, 2д, 3д, 4д, 6д, 7д, 8д	Рэйтынгавая кантрольная работа № 1 па тэмах 1.1. – 1.11.

2.	Фразеалогія	4	6						
2.1.	1. Фразеалогія як раздзел мовазнаўства. 2. Фразеалагізм як адзінка мовы, яго асноўныя асаблівасці. 3. Фразеалагізм і слова. Фразеалагізм і словазлучэнне. 4. Варыянтнасць фразеалагічных адзінак. 5. Многазначнасць, аманімічнасць, сінанімічнасць і антанімічнасць фразеалагізмаў.	2					2	1, 2, 2д, 4д, 7д, 8д	
2.2.	1. Тыпы фразеалагізмаў паводле семантычнай злітнасці кампанентаў (зрашчэнні, адзінствы, спалучэнні). 2. Тыпы фразеалагізмаў паводле суадноснасці з часцінамі мовы (назоўнікавыя, прыметнікавыя, дзеяслоўныя, прыслоўныя). 3. Тыпы фразеалагізмаў паводле адпаведнасці сінтаксічным адзінкам (адпаведныя словазлучэнню, сказу, спалучэнню). 4. Спалучальнасць фразеалагізмаў. 5. Сінтаксічная функцыя фразеалагізмаў.	2						1, 2, 2д, 4д, 7д, 8д	
	1. Тыпы фразеалагізмаў паводле семантычнай злітнасці кампанентаў; паводле суадноснасці з часцінамі мовы; паводле адпаведнасці сінтаксічным адзінкам.		2					1, 2, 2д, 3д, 4д, 6д	Ушчыльненае апытванне.
2.3.	1. Функцыянальна-стылявыя разрады фразеалагізмаў (міжстылёвыя, кніжныя, гутарковыя). 2. Індывідуальна-аўтарскае ўжыванне фразеалагізмаў у мове мастацкіх твораў. 3. Фразеалагізмы і іх пераклад.		1					1, 2, 2д, 3д, 4д, 6д, 7д, 8д	Праверка выкананых практыкаванняў і заданняў.
2.4.	1. Фразеалогія беларускай мовы паводле паходжання. 2. Спрадвечна беларускія і запазычаныя фразеалагізмы. 3. Гістарычныя пласты спрадвечна беларускай фразеалогіі. 4. Фразеалагічныя калькі. 5. Крыніцы беларускай фразеалогіі.		1					1, 2, 2д, 3д, 4д, 6д, 7д, 8д	Фронтальнае апытванне. Тэрміналагічны дыктант.

2.5.	1. Парэміялогія. 2. Прыказкі і прымаўкі. 3. Устойлівыя параўнанні. 4. Крылатыя словы, выслоўі і афарызмы. 5. Перыфраза. Перыфразы традыцыйныя і індывідуальна-аўтарскія. 6. Фразеалагічны аналіз. 7. Актualізацыя і кантроль апорных ведаў, уменняў і навыкаў па тэмах “Фразеалогія”, “Парэміялогія”.		2			2	1, 2, 2д, 3д, 4д, 6д, 7д, 8д	Рэйтынгавая кантрольная работа № 2 па тэмах 2.1 – 2.5.
3.	Лексікаграфія	2	2	2				
3.1.	1. Лексікаграфія як раздзел мовазнаўства. 2. Энцыклапедычныя і лінгвістычныя слоўнікі (даведнікі). 3. Тыпы лінгвістычных слоўнікаў. 4. Будова слоўнікавага артыкула. 5. Сістэма граматычных і стылістычных памет. 6. Тыпы дэфініцый.	2					1, 2, 2д, 4д, 7д, 8д	
3.2.	1. Будова слоўнікавага артыкула ў энцыклапедычных і лінгвістычных слоўніках. 2. Сістэма граматычных і стылістычных памет, тыпы дэфініцый у тлумачальных слоўніках. 3. Беларускія энцыклапедычныя выданні (універсальныя, галіновыя і персанальныя). 4. Беларускія слоўнікі для школ. 5. Беларускія фразеаграфічныя слоўнікі. 6. Парэміяграфічныя зборнікі (прыказак і прымавак). 7. Зборнікі ўстойлівых параўнанняў, крылатых слоў і афарызмаў, перыфраз.		2			2 2 2	1, 2, 2д, 3д, 4д, 6д, 7д, 8д	Ушчыльненае апытванне. Праверка выкананых практыкаванняў.

	<p>1. Аснова слова і яе тыпы (невыворная і вытворная; аснова словазмянення, формаўтварэння і словаўтварэння; перарывістая і непарывістая аснова; суплетыўныя асновы).</p> <p>2. Канчатак (флексія), яго роля ў слове. Нулявы канчатак.</p> <p>3. Корань слова. Варыянты (мадыфікацыі, або фанетычныя разнавіднасці) кораня.</p> <p>4. Свабодныя і звязаныя карані.</p> <p>5. Афіксы (прэфікс, суфікс, постфікс, інтэрфікс, конфікс).</p> <p>6. Прыстаўка (прэфікс) і суфікс. Нулявы суфікс.</p> <p>7. Варыянты прыставак і суфіксаў.</p> <p>8. Словаўтваральныя і формаўтваральныя прыстаўкі і суфіксы.</p>		2			2	1, 2, 5д, 6д, 7д, 8д	Індывідуальнае апытванне, праверка выкананых практычных заданняў.
4.3.	<p>1. Змены ў марфемнай структуры слова: апрошчанне, перараскладанне, ускладненне, дэкарэляцыя.</p> <p>2. Прычыны змен у марфемнай будове слова.</p> <p>3. Дээтымалагізацыя.</p> <p>4. Марфемныя слоўнікі.</p> <p>5. Марфемны аналіз слова.</p>		2			2	1, 2, 5д, 6д, 7д, 8д	Фронтальнае апытванне. Тэрміналагічны дыктант.
5.	Словаўтварэнне	6	4					
5.1.	<p>1. Словаўтварэнне як навука. Асноўныя паняцці і адзінкі словаўтварэння. Утваральная аснова (база) і словаўтваральныя сродкі (фарманты).</p> <p>2. Класіфікацыйныя адзінкі словаўтварэння: словаўтваральная пара, словаўтваральны ланцужок, словаўтваральная парадыгма, словаўтваральны рад, словаўтваральнае гняздо.</p> <p>3. Паняцце словаўтваральнага тыпу, словаўтваральнай мадэлі.</p>	2					1, 2, 1д, 2д, 5д, 7д, 8д	
5.2.	<p>1. Спосабы словаўтварэння.</p> <p>2. Марфалагічнае (марфемнае) словаўтварэнне (афіксацыя).</p> <p>3. Разнавіднасці марфалагічнага словаўтварэння: суфіксальнае, прыставачнае (прэфіксальнае), прыставачна-суфіксальнае,</p>	2				2	1, 2, 1д, 2д, 5д, 7д, 8д	

постфіксальнае, прыставачна-постфіксальнае, прыставачна-суфіксальна-постфіксальнае, нульсуфіксальнае.							
1. Складанне і яго разнавіднасці: асноваскладанне, словаскладанне, складана-суфіксальнае словаўтварэнне, абрэвіяцыя і яе разнавіднасці.		2					Фронтальнае апытванне.
1. Марфалагічна-сінтаксічнае словаўтварэнне (субстантывацыя, ад’ектывацыя, пранаміналізацыя, адвербіялізацыя). 2. Лексіка-семантычнае словаўтварэнне. 3. Словаўтваральнае калькаванне як адзін са спосабаў лексічнай дэрывацыі. 4. Прадуктыўныя і непрадуктыўныя спосабы словаўтварэння.	2				2	1, 2, 1д, 2д, 5д, 7д, 8д	
1. Марфемныя і словаўтваральныя слоўнікі. 2. Словаўтваральны аналіз слова. 3. Актуалізацыя і кантроль апорных ведаў, уменняў і навыкаў па тэмах “Марфеміка”, “Словаўтварэнне”.		2			2	1, 2, 5д, 6д, 7д, 8д	Рэйтынгавая кантрольная работа № 3 па тэмах 4.1 – 5.2.
Усяго гадзін у 2 семестры: 100 г.	28	28	2	2	40		Экзамен

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА

ЛІТАРАТУРА

Асноўная літаратура

1. Сучасная беларуская літаратурная мова [Электронны рэсурс]: вучэб.-метадыч. комплекс / склад.: С. С. Мароз [і інш.] // Репозиторий БГПУ. – Рэжым доступу: <https://elib.bspu.by/handle/doc/25631>. – Дата доступу: 25.11.2021.
2. Сучасная беларуская літаратурная мова: вучэб. дапам. / Д. В. Дзятко [і інш.]; пад рэд. Д. В. Дзятко. – Мінск: Выш. шк., 2017. – 588 с.

Дадатковая літаратура

1. Кароткая граматыка беларускай мовы: у 2 ч. / навук. рэд. А. А. Лукашанец. – Мінск: Беларус. навука, 2007. – Ч. 1: Фаналогія. Марфаналогія. Марфалогія. – 351 с.
2. Плотнікаў, Б. А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум / Б. А. Плотнікаў, Л. А. Антанюк. – Мінск: Інтэрпрэссэрвіс: Кн. дом, 2003. – 672 с.
3. Сучасная беларуская літаратурная мова: практ. заняткі: вучэб. дапам. / Н. В. Гаўрош [і інш.]. – 3-е выд., дапрац. і дап. – Мінск: Выш. шк., 1995. – 287 с.
4. Сучасная беларуская літаратурная мова. Лексікалогія. Фанетыка. Арфаграфія: вучэб. дапам. / М. Ц. Кавалёва [і інш.]. – 3-е выд. – Мінск: Выш. шк., 1993. – 206 с.
5. Сучасная беларуская літаратурная мова. Марфалогія: вучэб. дапам. / Н. В. Гаўрош, М. Ц. Кавалёва, Н. М. Нямковіч [і інш.]; пад агульн. рэд. праф. М. С. Яўневіча. – Мінск: Выд. У. М. Скакун, 1997. – 288 с.
6. Сучасная беларуская літаратурная мова: тэсты для тэматычнага кантролю: вучэб. дапам. / аўт.-склад.: А. І. Калечыц [і інш.]; пад рэд. П. А. Міхайлава. – Мінск: Адукацыя і выхаванне, 2006. – 280 с.
7. Сучасная беларуская мова: вучэб. дапам. / В. У. Азарка [і інш.]; пад рэд. А. С. Васілеўскай. – Мінск: Рэсп. ін-т праф. адукацыі, 2020. – 383 с.
8. Энцыклапедыя для школьнікаў і студэнтаў: у 12 т. / рэдкал.: У. У. Андрыевіч (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск: Беларус. Энцыкл., 2017. – Т. 7: Беларуская мова. – 495 с.

МЕТАДЫЧНЫЯ РЭКАМЕНДАЦЫІ ПА АРГАНІЗАЦЫІ САМАСТОЙНАЙ РАБОТЫ СТУДЭНТАЎ

Адной з галоўных задач, якія стаяць перад вышэйшай школай, з'яўляецца павышэнне якасці падрыхтоўкі будучых спецыялістаў. Будучы выпускнік павінен не толькі атрымліваць веды па прадметах, якія прадугледжаны вучэбнымі праграмамі, авалодваць уменнямі і навыкамі выкарыстання гэтых ведаў, метадамі даследчай работы, але і ўмець самастойна набыць новыя навуковыя звесткі.

Сістэматычна арганізаваная самастойная работа студэнтаў з'яўляецца асноўным сродкам падрыхтоўкі да самастойнай дзейнасці, а змест, метады і формы выступаюць у ролі фактараў, якія ўплываюць на даную падрыхтоўку.

Арганізацыя самастойнай работы студэнтаў дзённага аддзялення накіравана на вырашэнне наступных задач:

- паўтарэнне, замацаванне і абагульненне раней атрыманых ведаў;
- удаканаленне прадметных навыкаў, фарміраванне даследчых уменняў і навыкаў;
- актывізацыя вучэбнай і навукова-даследчыцкай дзейнасці студэнтаў;
- фарміраванне гатоўнасці студэнтаў да самаадукацыі.

Крыніцай інфармацыі пры выкананні студэнтамі самастойнай работы могуць выступаць: канспект; друкаваныя матэрыялы; падручнікі і слоўнікі; матэрыялы на электронных носбітах.

План самастойнай работы прадугледжвае: форму работы, змест (аб'ём) работы, тэрмін выканання, віды кантролю.

У залежнасці ад месца і часу правядзення самастойнай працы, характару кіраўніцтва ёю з боку выкладчыка і спосабу кантролю за яе вынікамі падзяляецца на наступныя віды:

- самастойную працу падчас асноўных аўдыторных заняткаў (лекцый, семінараў);
- самастойную працу пад кантролем выкладчыка ў форме планавых кансультацый, творчых кантактаў, залікаў і экзаменаў;
- пазааўдыторную самастойную працу пры выкананні студэнтамі дамашніх заданняў навучальнага і творчага характару.

Самастойнасць пералічаных вышэй відаў прац досыць умоўная, і ў рэальным адукацыйным працэсе гэтыя віды перасякаюцца адзін з адным.

Самастойная праца студэнтаў дзённай формы атрымання адукацыі дастаткова разнастайная, яна можа прадугледжваць:

- выкананне самастойных прац;
- выкананне кантрольных прац, складанне схем, табліц;
- працу з даведачнай, метадычнай і навуковай літаратурай па мовазнаўстве;
- абарону выкананых прац;
- падрыхтоўку да дыскусій, канферэнцый;
- падрыхтоўку да тэсціравання і інш.

Асноўныя віды заданняў для самастойнай працы:

- вивучэнне навуковых і вучэбных тэкстаў (падручнікі, першакрыніцы, дадатковая літаратура);

- складанне плана тэксту;

- графічнае адлюстраванне структуры тэксту;

- канспектаванне тэксту;

- праца са слоўнікамі, даведнікамі; азнаямленне з нарматыўнымі дакументамі;

- вучэбна-даследчыцкая дзейнасць;

- выкарыстанне аўдыя- і відэазапісаў.

Для замацавання і сістэматызацыі ведаў, набытых студэнтамі самастойна, выкарыстоўваюцца наступныя віды дзейнасці:

- праца з канспектам лекцыі (апрацоўка тэксту), паўторная работа над вучэбным матэрыялам (з падручнікаў, першакрыніц, дадатковай літаратуры і інш.);

- складанне планаў і тэзісаў адказаў;

- складанне табліц для сістэматызацыі навучальнага матэрыялу;

- вивучэнне нарматыўных матэрыялаў;

- адказы на кантрольныя пытанні;

- падрыхтоўка паведамленняў да выступлення на семінары, канферэнцыі;

- падрыхтоўка рэфератаў, дакладаў;

- складанне бібліяграфіі і інш.;

Для фарміравання ўменняў выкарыстоўваюцца наступныя віды дзейнасці:

- выкананне практыкаванняў па ўзоры;

- рашэнне варыянтных заданняў і практыкаванняў;

- выкананне схем, табліц і пад.;

- рэфлексійны аналіз прафесійных уменняў з выкарыстаннем аўдыя- і відэатэхнікі і інш.

Віды заданняў для самастойнай працы, іх змест і характар могуць мець варыятыўны і дыферэнцыяваны характар, улічваючы спецыфіку матэрыялу, які выносіцца на самастойнае вивучэнне.

Сярод канкрэтных відаў самастойнай работы рэкамендуецца выкарыстоўваць наступныя:

а) самастойная работа па ўзоры (перанос вядомага спосабу ў аналагічную сітуацыю);

б) рэканструктыўна-варыятыўная самастойная работа (перанос вядомага спосабу з некаторай мадыфікацыяй у незнаёмую сітуацыю);

в) эўрыстычная самастойная работа (перанос вядомых спосабаў у нестандартную сітуацыю, дзякуючы чаму, самастойная работа набывае даследчы характар).

Для правядзення кантролю самастойнай працы студэнтаў выкарыстоўваюцца:

- праверка індывідуальных заданняў;

- семінарскія заняткі;

- калёквіумы;
- канферэнцыі;
- залікі па тэмах / раздзелах;
- тэсціраванне;
- кантрольныя работы;
- вусны і пісьмовы экзамены.

Для кантролю эфектыўнасці арганізацыі самастойнай працы студэнтаў можна праводзіць анкетаванне, падчас якога выяўляецца карыснасць тых ці іншых відаў і арганізацыйных формаў самастойных прац, правільнасць і своечасовасць іх уключэння ў навучальны працэс, дастатковасць метадычнага забеспячэння, адпаведнасць запланаванага часу на іх выкананне і г. д.

Крытэрыямі адзнакі вынікаў самастойнай працы студэнта могуць з'яўляцца:

- узровень засваення студэнтам вучэбнага матэрыялу;
- уменне студэнта выкарыстоўваць тэарэтычныя веды пры выкананні практычных задач;
- абгрунтаванасць і выразнасць выкладу адказу;
- афармленне матэрыялу ў адпаведнасці з патрабаваннямі стандартаў;
- сфарміраваныя ўменні і навыкі ў адпаведнасці з мэтамі і задачамі вывучэння дысцыпліны.

Самастойная работа студэнтаў можа быць паспяховай толькі ў выпадку яе правільнай арганізацыі, неабходнага метадычнага суправаджэння, дзейснага кантролю, абавязковай сістэматызацыі, а пры неабходнасці і карэкцыі ведаў, атрыманых студэнтамі самастойна.

Важным змястоўным элементам самастойнай работы з'яўляецца работа студэнтаў над памылкамі, дапушчанымі пры выкананні запланаванай работы. Выкладчык толькі падкрэслівае словы і выразы, у якіх назіраецца памылковае напісанне ці ўжыванне, даючы студэнту магчымасць разабрацца з імі самастойна, г. з. зрабіць гэтыя недахопы аб'ектамі свядомай мэтанакіраванай работы.

**ПРЫКЛАДНЫ ПЕРАЛІК ЗАДАННЯЎ КІРУЕМАЙ САМАСТОЙНАЙ
РАБОТЫ ПА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЕ
“ЛЕКСІКА, ФРАЗЕАЛОГІЯ, ЛЕКСІКАГРАФІЯ, МАРФЕМІКА,
СЛОВАЎТВАРЭННЕ”**

Тэма 1.10. Стылістычнае выкарыстанне ўстарэлых слоў. Гістарычныя слоўнікі. Развіццё лексікі беларускай мовы. Крыніцы і шляхі ўзбагачэння літаратурнай лексікі.

Заданне

I узровень

Са “Слоўніка архаізмаў і гістарызмаў (па творах беларускай мастацкай літаратуры і публіцыстыкі)” С. Струкавай (Мінск, 2007) выпісаць асобна па 5–7 слоўнікавых артыкулаў з архаізмамі і па 5–7 слоўнікавых артыкулаў з гістарызмамі.

II узровень

З “Гістарычнага слоўніка беларускай мовы” выпісаць 20 слоўнікавых артыкулаў з гістарызмамі, аб’яднаных адной тэмай. Складзі міні-слоўнік выпісаных лексічных адзінак.

III узровень

З мастацкіх твораў У. Арлова, В. Іпатавай, Л. Рублеўскай і інш. выпісаць тэксты з устарэлымі словамі. Па “Слоўніку архаізмаў і гістарызмаў (па творах беларускай мастацкай літаратуры і публіцыстыкі)” С. Струкавай (Мінск, 2007) вызначыць семантыку гістарызмаў і архаізмаў.

Тэма 3.3. З гісторыі беларускай лексікаграфіі. Лексікаграфічная праца Ф. Скарыны, Л. Зізанія, П. Бярынды, І. Насовіча, Я. Ціхінскага і інш. “Словарь белорусского наречия” І. Насовіча (1870). Лексікаграфічная праца ў 20–30-я гады XX ст. (тэрміналагічныя, перакладныя, дыялектныя слоўнікі).

Заданне

I узровень

Заканспектаваць артыкул Д. В. Дзятко “Гісторыя беларускай лексікаграфіі” // “Беларуская мова: энцыклапедыя для школьнікаў і студэнтаў”, т. 7 (Мінск, 2017).

II узровень

Падрыхтаваць даклад на тэму “Лексікаграфічная праца Ф. Скарыны, Л. Зізанія, П. Бярынды, І. Насовіча, Я. Ціхінскага і інш.”.

III узровень

Падрыхтаваць прэзентацыю “Лексікаграфічная праца ў 20–30-я гады XX ст. (тэрміналагічныя, перакладныя, дыялектныя слоўнікі)”.

ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫКАНАННЯ САМАСТОЙНАЙ РАБОТЫ СТУДЭНТАЎ

№ п/п	Назва тэмы, раздзела	К-сць гадзін на СРС	Заданне	Форма выканання
1.2.	Тыпы лексічных значэнняў слова паводле функцыі, паводле лексічнай спалучальнасці.	2	Выканаць пісьмова практыкаванне № 155 // “Сучасная беларуская мова: практ. заняткі” / Л. І. Бурак, В. П. Красней, У. М. Лазоўскі (Мінск, 1989).	Практыкаванне
1.5.	Слоўнікі амонімаў і паронімаў.	2	Выпісаць са “Слоўніка амонімаў беларускай мовы” / В. Д. Старычонак (Мінск, 1991) і “Слоўніка паронімаў беларускай мовы” / С. М. Грабчыкаў (Мінск, 1994) па 5 слоўнікавых артыкулаў амонімаў і паронімаў, скласці з выпісанымі амонімамі і паронімамі сказы.	Праца са слоўнікамі, практыкаванне
1.6.	Стылістычная роля сінонімаў. Слоўнікі сінонімаў. Сінанімічны рад.	2	Вышыце са “Слоўніка сінонімаў і блізказначных слоў” / М. К. Клышка (Мінск, 2005) сінонімы да слоў <i>вітацца, імгла, лёс, далёка, спяшцаца, сумны, гаваркі</i> . Вызнчыце ў гэтых сінанімічных радах дамінанту і тып сінонімаў.	Праца са слоўнікам, практыкаванне
1.7.	Стылістычнае выкарыстанне антонімаў (антытэза і аксюмаран).	2	Падабраць і выпісаць з мастацкіх твораў сказы з прыкладамі выкарыстання аўтарамі антытэзы і аксюмарана.	Картатэка моўных фактаў
1.8.	Гістарычныя пласты спрадвечна беларускай лексікі: індаеўрапейскія словы.	2	Выканаць практыкаванне № 187 // “Сучасная беларуская мова: практ. заняткі” / Л. І. Бурак, В. П. Красней, У. М. Лазоўскі (Мінск, 1989).	Практыкаванне
1.8.	Запазычанні з неславянскіх моў (грэчаскай, лацінскай, французскай, нямецкай, англійскай, італьянскай і інш.), іх прыметы.	2	Выпісаць са “Слоўніка іншамоўных слоў: у 2-х т.” / А. М. Булыка (Мінск, 1999) па 5 прыкладаў запазычаных слоў з грэчаскай, лацінскай, французскай, нямецкай, англійскай, італьянскай і інш. моў, вызначыць прыметы запазычання.	Праца са слоўнікам, практыкаванне
1.9.	Дыялектызмы, іх тыпы (лексічныя, семантычныя, фанетычныя, граматычныя, словаўтваральныя).	2	Падабраць і выпісаць з твораў двух-трох вядомых беларускіх пісьменнікаў сказы з дыялектызмамі. Па дыялектных слоўніках вызначыць іх лексічнае значэнне.	Картатэка моўных фактаў, праца са слоўнікамі

1.10.	Неалагізмы, шляхі іх узнікнення.	2	Падрыхтаваць прэзентацыю “Неалагізмы, шляхі іх узнікнення”.	Прэзентацыя.
2.1.	Мнагазначнасць, аманімічнасць, сінанімічнасць і антанімічнасць фразеалагізмаў.	2	Прачытаць у “Фразеалогіі сучаснай беларускай мовы” / І. Я. Лепешаў (Мінск, 1998) пра мнагазначнасць, аманімічнасць, сінанімічнасць і антанімічнасць фразеалагізмаў. Складзі тэзісы паводле прачытанага матэрыялу.	Тэзіснае канспектванне
2.5.	Крылатыя словы, выслоўі і афарызмы. Перыфраза. Перыфразы традыцыйныя і індывідуальна-аўтарскія.	2	Зрабіць пісьмовы параўнальны аналіз лексікаграфічных выданняў “Афарыстычныя выслоўі беларускіх пісьменнікаў” / Н. В. Гаўрош, Н. М. Няmkовіч (Мінск, 2012) і “Крылатыя словы і афарызмы: 3 літаратурных крыніц” / Ф. М. Янкоўскі (Мінск, 1960). Выпісаць з названых выданняў па 10 крылатых выслоўяў, прысвечаных важнасці чалавека, яго жыцця і будучыні.	Аналіз слоўнікаў, праца са слоўнікамі, картатэка моўных фактаў
3.2.	Будова слоўнікавага артыкула ў энцыклапедычных і лінгвістычных слоўніках. Сістэма граматычных і стылістычных памет, тыпы дэфініцый у тлумачальных слоўніках.	2	Параўнаць будову слоўнікавых артыкулаў <i>алфавіт, будынак, верш, мова, спадчына</i> ў БелСЭ, ТСБМ і ТСБЛМ. Вызначыць розніцу ў тлумачэнні слоў у гэтых даведніках. Прааналізаваць сістэму граматычных і стылістычных памет, тыпы дэфініцый у ТСБМ і ТСБЛМ.	Праца са слоўнікамі, аналіз будовы слоўнікавых артыкулаў
3.2.	Беларускія слоўнікі для школ (тлумачальныя, перакладныя, арфаграфічныя, марфемныя, словаўтваральныя, фразеалагічныя і інш.).	2	Прааналізаваць пісьмова слоўнікі беларускай мовы для школ, апісаць структуру слоўнікаў і будову слоўнікавых артыкулаў, выпісаць прыклады слоўнікавых артыкулаў з усіх прапанаваных слоўнікаў.	Праца са слоўнікамі
3.2.	Беларускія фразеаграфічныя слоўнікі. Парэміяграфічныя зборнікі (прыказак і прымавак). Зборнікі ўстойлівых параўнанняў, крылатых слоў і афарызмаў, перыфраз.	2	Падрыхтаваць даклады: “Беларускія фразеаграфічныя слоўнікі”, “Беларускія парэміяграфічныя зборнікі”, “Беларускія зборнікі ўстойлівых параўнанняў, крылатых слоў і афарызмаў, перыфраз”.	Даклады
4.2.	Варыянтнасць, сінанімія, полісемія, аманімія, антанімія марфем.	2	Падрыхтаваць канспект § 18 “Аманімія, мнагазначнасць і сінанімія марфем” // Шаkun, Л. М. Словаўтварэнне : вучэб. дапам. для ВНУ / Л. М. Шаkun. – Мінск : Выш. школа, 1978.	Канспект

4.2.	Афіксоіды (прэфіксоіды, суфіксоіды) як марфемы пераходнага тыпу.	2	Падрыхтаваць канспект § 10 “Афіксоіды” // Шакун, Л. М. Словаўтварэнне : вучэб. дапам. для ВНУ / Л. М. Шакун. – Мінск : Выш. школа, 1978.	Канспект
4.2.	Варыянты прыставак і суфіксаў.	2	Падабраць і выпісаць 20 прыкладаў слоў з варыянтамі прыставак і 20 прыкладаў слоў з варыянтамі суфіксаў.	Картатэка моўных фактаў
4.3.	Прычыны змен у марфемнай будове слова.	2	Падрыхтаваць канспект § 25 “Гістарычныя змены ў марфемным складзе слоў” // Шакун, Л. М. Словаўтварэнне : вучэб. дапам. для ВНУ / Л. М. Шакун. – Мінск : Выш. школа, 1978.	Канспект
5.2.	Разнавіднасці марфалагічнага словаўтварэння: суфіксальнае, прыставачнае (прэфіксальнае), прыставачна-суфіксальнае, постфіксальнае, прыставачна-постфіксальнае, прыставачна-суфіксальна-постфіксальнае, нульсуфіксальнае.	2	Выпісаць са “Словаўтваральнага слоўніка” / А. М. Бардовіч, М. М. Круталевіч, А. А. Лукашанец (Мінск, 2000) па 2–3 прыклады на ўсе падтыпы марфалагічнага спосабу словаўтварэння.	Праца са слоўнікамі
5.2.	Прадуктыўныя і непрадуктыўныя спосабы словаўтварэння.	2	Падрыхтаваць канспект § 40 “Прадуктыўнасць словаўтваральных тыпаў і індыўдуальная словатворчасць” // Шакун, Л. М. Словаўтварэнне : вучэб. дапам. для ВНУ / Л. М. Шакун. – Мінск : Выш. школа, 1978.	Канспект
5.2.	Марфемныя і словаўтваральныя слоўнікі.	2	Прааналізаваць пісьмова марфемныя і словаўтваральныя слоўнікі беларускай мовы, апісаць структуру слоўнікаў і будову слоўнікавых артыкулаў, выпісаць прыклады слоўнікавых артыкулаў з усіх прапанаваных слоўнікаў.	Праца са слоўнікамі

ЗАДАННІ ДА РЭЙТЫНГАВЫХ КАНТРОЛЬНЫХ РАБОТ

Рэйтынгавая кантрольная работа № 1 (2 семестр)

Тэмы 1.1. – 1.11.

Заданне:

1. Выканайце тэставыя заданні.

Варыянт 1

1. Адзначце, якая лінгвістычная дысцыпліна займаецца вывучэннем паходжання слоў:

1) семасіялогія;	4) стылістыка;
2) анамастыка;	5) тапаніміка.
3) этымалогія;	

2. Адзначце сказы, у якіх выдзеленыя словы ўжыты ў пераносным значэнні:

- 1) З Рэем звязана *старонка* жыцця, пачатак якой не хацелася б успамінаць (І.Навуменка);
- 2) Далёка ўнізе ляжала даліна. Здавалася, горы нарэшце разамкнулі сваю каменную *пашчу*, набраўшыся золкага, непрыветна агромністага камення (В.Іпатава);
- 3) Ноч выдалася зорная, ціхая, вада паўз берага *маўчала* (В.Карамзаў);
- 4) Сонца ўзыходзіць, *падымаецца* ў сінечы неба, толькі зрэдку адзначанай нерухомымі аблачынкамі (І.Навуменка);
- 5) Каму ў жыцці прапасці, каму не зжыць нягод... *Клубок* людскіх няшчасцяў цяжэе з году ў год (Т.Бондар).

3. Адзначце сказы, у якіх выдзеленыя словы выкарыстоўваюцца ў сінтаксічна абумоўленым значэнні:

- 1) Аднак, калі была прызначана адпраўка ў партызанскую зону, Варвара ўжо рухацца не магла, не вытрымала б і *малая* нават перавозкі (М.Лужанін);
- 2) На дапамогу дзе тут спадзявацца, не кожны з натоўпу мог даць *рады* самому сабе (М.Лужанін);
- 3) – О, у нас тутака ў гучныя справы людзі трубяць... Дык чаго ж ты сядзіш, *галубок*? – спавхатваецца бабка (М.Лужанін);
- 4) Шчасця не бачым, а жывём зубы *сашчапіўшы* (М.Лужанін);
- 5) У кватэры было ціха, вельмі ціха для жытла амаль у цэнтры вялікага горада. За сталовай спалі ў сваім хлапечым пакойчыку сыны-*блізняткі*, Міколка і Раман, жонка пазаўчора адбыла на паўднёвыя воды (М.Лужанін).

4. Адзначце сказы, у якіх выдзеленыя словы з'яўляюцца метафарамі:

- 1) Па рацэ плылі белыя параходы, сцягваючы з берагоў і вады ранішні *сырадой* туманаў, валаклі за сабою ўсё роўна як даўжэзныя сеці, поўныя живога сонечнага срэбра (В.Карамзаў);
- 2) Толькі недзе за Грабянцамі, за старасвецкімі ліпамі, што невыразна чарнелі ўдалечыні, край неба завалакло бураватай шэранню, а яе калматыя *языкі* выцягваліся ў адным кірунку – за ветрам (М.Кусянкоў);

3) “Усім добрым ва мне я абавязаны кнігам”. Услед за Горкім так могуць сказаць дый кажуць многія, кожны па-свойму. І я ўжо нямала пра гэта пісаў, аднак сказаў, здаецца часамі, далёка не ўсё. Бо і пра кнігу, як пра маці – зноў жа *згадаем Горкага*, – можна расказаць бясконца (Янка Брыль);

4) Як апошні хутаранец, на сядзібе *крэчка* дуб (М.Мятліцкі);

5) Месяц сцежку ў дубняк *залівае* халодным праменнем; не магу аніяк я уласным асвойтацца ценом (А.Куляшоў).

5. Адзначце сказы, у якіх выдзеленыя словы з’яўляюцца сінекдахамі:

1) Мне трэба было пабываць у Франкфурце-на-Майне ўжо для таго, каб пабачыць у адным з сабораў выяву тайнай *вячэры* – невялічкі барэльеф на белай сцяне (С.Рублеўскі);

2) З вішняку, усыпанага ўжо добра чырвонымі *вішнямі*, паспешліва зрываліся шпакі і чорнымі хмурынкамі сігалі ўвысь і чамусьці ў той бок, куды ішлі камбайны (І.Стадольнік);

3) Сапраўды, Біблія сабрала і з’яднала магутную дружыну. На яе аснове і вырасла Астрожская славяна-грэка-лацінская *акадэмія* (А.Петрашкевіч);

4) На вяселлі іграць гарманіст не згадзіўся, і *вёска аб’явіла* таксама байкот – пуста ў хаце, ад бацькоў адварнуўся народ, ад сватоў і ад сваццяў (А.Куляшоў);

5) *Лаці, світкі* зрэбныя – з нашых сёл якраз, на заробкі хлебныя *ездзілі* ў Данбас (А.Куляшоў).

6. Адзначце няпоўныя лексічныя амонімы:

1) выслаць ліст – выслаць санкі сенам;

2) векавы бор – бор з’яўляецца трохвалентным кампанентам;

3) брадзіць па вуліцы – варэнне пачало брадзіць;

4) коркавая падэшва – коркавае рэчыва;

5) пералёт птушак – цвіце пералёт жоўтымі кветкамі.

7. Адзначце амафоны:

1) змешаны лес – лез на турнік;

2) нябесны гром – грам цукру;

3) пара дадому – пара ад кіпенню;

4) род Радзівілаў – рот адкрыты;

5) крапіва пякучая – Крапіва-байкапісец.

8. Адзначце прыказкі, у якіх ужываюцца антонімы.

1) За аднаго бітага двух нябітых даюць.

2) Дзень мала, а два многа.

3) Ад вялікага да смешнага адзін крок.

4) Авечку стрыгуць, а баран дрыжыць.

5) Добрая слава на паліцы ляжыць, а благая па дарожцы бяжыць.

9. Адзначце аднакаранёвыя антанімічныя пары:

1) павага – знявага;

4) дужы – слабы;

- 2) людзі – нелюдзі; 5) днём – ноччу.
3) зашпіліць – расшпіліць;

10. Адзначце рады слоў, у якіх ужываюцца толькі семантычныя сінонімы:

- 1) газета, шматтыражка, насценгазета;
2) гаворка, гутарка, размова;
3) цвёрды, зацвярдзелы, скамянелы;
4) яма, варонка, глінішча, катлаван;
5) стрэльба, вінтоўка, карабін, абрэз, двухстволка.

11. Адзначце групы слоў з аднолькавым лексічным значэннем:

- 1) столькі – столкі; 4) патушыць – затушыць;
2) дырэктарка – дырэктрыха; 5) мовазнавец – мовазнаўца.
3) канешне – канечне;

12. Адзначце пары слоў, якія з'яўляюцца абсалютнымі сінонімамі:

- 1) стог – сцірта; 4) стаматолаг – дантыст;
2) стос – стус; 5) цаляць – меціць.
3) сталічны – стольны;

13. Адзначце пары слоў, якія з'яўляюцца паронімамі:

- 1) палаткавы – палатачны; 4) імігрант – эмігрант;
2) маёмасны – маёмны; 5) жняя – жнейка.
3) ілюстрыраваць – ілюстраваць;

14. Адзначце пары словазлучэнняў, у склад якіх уваходзяць міжмоўныя амонімы:

- 1) серый мех – мех з жытам;
2) полить цветы – паліць грубку;
3) поплавок удочки – на паплавах ракі;
4) родить двойню – радзіць сябру;
5) зерно риса – рыса характару.

15. Адзначце сказы, у якіх дапушчана памылка ва ўжыванні слова:

- 1) Да мачанкі маці пякла яшчэ і бліны з грэчкавай або ячнай мукі (А.Якімовіч);
2) Вясёлыя, задорлівыя прыпеўкі рэхам адгукаліся ў бары (М.Ваданосаў);
3) Холад настойліва забіраўся пад майкі і ледзяніў цела (У.Карпаў);
4) Левандоўскі якраз два дні таму назад вярнуўся з міграцыі (А.Карпюк);
5) Бачачы, як павесялелі дарослыя, сталі радавацца і дзеці (І.Мележ).

16. Адзначце тыпы сінонімаў:

- 1) узуальныя; 2) маўлення;
3) аказіянальныя; 5) уласналексічныя.
4) моўныя;

17. Адзначце сказы з аксюмаранам:

- 1) Наперад не вырываўся і ззаду не заставаўся;
- 2) Па адзежы сустракаюць, а па розуму праводзяць;
- 3) Хвалілася сініца мора падпаліць;
- 4) Хто чужога не шкадуе, той свайго не мае;
- 5) Ціхая вада берагі мые.

Варыянт 2

1. Адзначце, які раздзел мовазнаўства займаецца вывучэннем значэння слова:

1) семасіялогія;	4) стылістыка;
2) анамастыка;	5) тапаніміка.
3) этымалогія;	

2. Адзначце сказы, у якіх выдзеленыя словы ўжыты ў прамым значэнні:

- 1) Сонечныя плямы дзе сплываліся і ярчэлі, дзе *рассыпаліся і гаслі*, а блакіт заставаўся трывалы і чысты (В.Карамазуў);
- 2) Халодныя, нізкія, набрынялыя вільгаццю воблакі познай восені *плылі*, здавалася, па самай вуліцы (Я.Сіпакоў);
- 3) Абапал сцёжкі, у не зусім спалавелым саламяным гушчары, сям-там *праглядае* рамонак, большыя сонейкі якога наіўна пнуцца ўгару, некаторыя нават даволі высока, а дробязь цвіце, адцвітае ды пахне понізу (Янка Брыль);
- 4) Рассеяны позірк яго [Гулівера] *зблытаўся* недзе ў бухматым сасновым голлі, а можа, сягаў і вышэй, і ніхто не змог бы дакладна сказаць, пра што думае ў гэтым лесе высокі ў літаральным і пераносным сэнсе прадстаўнік маскоўскага “Леспраекта” (М.Кусянкоў);
- 5) Васіль пасядзеў на ганку, паслухаў, як трашчаць вераб’і ў густым вішанніку, ключоць пераспелыя ягады, затым замкнуў дзверы, схаваў, як *наказала* Аляксандра, ключ пад ганак і выйшаў на вуліцу (І.Навуменка).

3. Адзначце сказы, у якіх выдзеленыя словы ўжыты ў несвабодным значэнні:

- 1) Калі *стаў* на якую дарогу – так лёгенька не саступіш (М.Лужанін);
- 2) Мой Карней, тры гады па тым, *пераехаў* назусімнае векаванне, пад бярэзіну на могліцах. І я хутка следам за дзедам (М.Лужанін);
- 3) Усё настойлівей і настойлівей хадзілі *чуткі*, што неўзабаве выйдзе царскі маніфест, які адпусціць сялян на волю (Я.Сіпакоў);
- 4) А ўсяго і здарылася: матуля *наступіла* на хвост нашаму шэраму катку, які, улагоджаны пачастункам, усеўся на шырокай маснічыне пасярод трысцена (С.Рублеўскі);
- 5) Зіма неяк адразу вушы апусціла, зямлю нават па начах не трымае ў сваіх кіпцях, вясна разгулялася, баль *правіць* дзень і ноч (В.Карамазуў).

4. Адзначце сказы, у якіх выдзеленыя словы з’яўляюцца метаніміямі:

- 1) У клубе часта бывае кіно, сяды-тады наладжваюцца спектаклі, *выступае* свая і прыезджая *самадзейнасць*, а найчасцей, вядома, танцы (Янка Брыль);

2) Алекса зірнуў вакол – відаць, на той гары раслі такія ж каржакаватыя, падобныя да полацкіх соснаў магутныя дрэвы з пушыстымі мяцёлкамі светла-зялёных *іголак* (В.Іпатава);

3) Мы *пазычалі Гоголя* і тады, калі я, найменшы ў хаце, толькі гартаў тую вялікую, тоўстую кнігу, бясконца гледзячы цацкі-малюнкi, тлумачэнні да якіх сяды-тады давалі старэйшыя (Янка Брыль);

4) Прайшоўшыся па пакоі, затрымаўся перад камінам, паглядзеў на вазачку, у якой, прытуліўшыся галоўкай да галоўкі, нібы цнатлівыя панначкі, стаялі грацыёзныя фіялкі, здзівіўся: якая вытанчаная *гармонія* жывое натурны! (В.Карамзаў);

5) Пасля *перамогі над Гітлерам* пражыта так многа, што мне часамі хочацца перанесціся нейкім цудам з вялікага шумнага горада (Янка Брыль).

5. Адзначце сказы, у якіх выдзеленыя словы з’яўляюцца сцёртымі метафарамі:

1) *Над Горкім* добра думаецца пра перажытае (Янка Брыль);

2) Сонца гарача сёння *пячэ*, а дарога лягла ад сяла да сяла і яшчэ ад сяла да сяла (А.Куляшоў);

3) Жыццё ж *ідзе* і, згодна заповітам, не выракаецца сваіх асноў (Т.Бондар);

4) Ужо *стаяла*, можна сказаць, позняя раніца (І.Чыгрынаў);

5) З канаплёўскага канца Верамеек дарога ў Бабінавічы спярша *вяла* праз Халахонава хацішча (І.Чыгрынаў).

6. Адзначце поўныя лексічныя амонімы:

1) грэнландскі кіт – кіт служыць замазкай для шкла;

2) юшкай закладваюць комін – юшку вараць з рыбы;

3) кладка праз яр – зялёны яр;

4) чорныя плямы – гуляць чорнымі;

5) утушыць агонь – утушыць мяса.

7. Адзначце амаформы:

1) тры падлогу – тры сябры;

2) клуб дыму – спартыўны клуб;

3) люблю збіраць дажджавікі – аправаю дажджавік;

4) лячу дзяцей – лячу ў нябёсы;

5) еду ў Буду – буду шукаць.

8. Адзначце прыказкі, у якіх ужываюцца антонімы:

1) Кінь перад сабою, знойдзеш за сабою;

2) Не ён першы, не ён апошні;

3) Служка ў лапцях, а я (пан) босы;

4) Усё мінаецца, а праўда застаецца;

5) Баба ў хаце тры вуглы трымае, а мужчына адзін.

9. Адзначце рознакаранёвыя антанімічныя пары:

1) гаваркі – маўклівы;

4) адчаліць – прычаліць;

2) апрануты – распрануты;

5) даць – узяць.

3) аптыміст – песіміст;

10. Адзначце рады слоў, у якіх ужываюцца толькі стылістычныя сінонімы:

- 1) галава, кумпал, мазгаўня, кацялок, манерка, голаў;
- 2) звычай, завад, рытуал, канон;
- 3) смелы, мужны, баявы, рашучы, адчайны, доблесны;
- 4) холад, халадэча, зябкасць, стынь, золкасць, сцюдзёнасць;
- 5) станок, варштат.

11. Адзначце групы слоў з аднолькавым лексічным значэннем:

- 1) марава – марыва;
- 2) столь – сталь;
- 3) дзесь – дзесьці;
- 4) пешшу – пехатой;
- 5) сакратарка – сакратарыха.

12. Адзначце пары слоў, якія з'яўляюцца абсалютнымі сінонімамі:

- 1) рэальнасць – існасць;
- 2) правапіс – арфаграфія;
- 3) чым – чымся;
- 4) часопіс – альманах;
- 5) ход – перамяшчэнне.

13. Адзначце пары слоў, якія з'яўляюцца паронімамі:

- 1) дырэктар – дырэктарша;
- 2) жнівеньскі – жніўны;
- 3) звыклы – звычайны;
- 4) крывець – крывіць;
- 5) каб – кеб.

14. Адзначце пары словазлучэнняў, у склад якіх уваходзяць міжмоўныя амонімы:

- 1) людской поток – людскі ўчынак;
- 2) качка карабля – дзікая качка;
- 3) кожная болезнь – кожнай ноччу;
- 4) манила дорога – маніла сяброўка;
- 5) наряд на работу – кароткая нарада.

15. Адзначце сказы, у якіх дапушчана памылка ва ўжыванні слова:

- 1) Рэдактарскі кабінет знаходзіўся ў другім канцы калідора (М.Ткачоў);
- 2) Многія з яго вучняў ужо самі стаяць за рэверансам паравоза, умела водзяць цяжкавагавыя саставы (“Звязда”);
- 3) Усё знаёма, прывычна, і Куляшу здавалася, што нібы і не з ім гэта ўсё робіцца, а з нейкім другім, у другой хаце, а ён глядзіць на ўсё гэта на маўклівым тэлевізійным экране (А.Жук);
- 4) За сталом сядзеў сярэдніх гадоў мужчына ў ваеннай гімнасцёрцы, побач з ім – мужчына ў цывілізаваным (Я.Курто);
- 5) Адзін край лесу сутыкаўся з лесам, уразаўся ў яго, адхопліваючы свае травяністыя прасторы (Якуб Колас).

16. Адзначце тыпы антонімаў:

- 1) няпоўныя;
- 4) сітуацыйныя;

- 2) уласнабеларускія; 5) аднакаранёвыя.
3) поўныя;

17. Адзначце сказы з антытэзай:

- 1) Успамінаю мой цёплы дом, думак халодны пажар. І пад пісьмовым сталом сіксцінскай Марыі твар (У.Караткевіч);
- 2) І свой заўсёды апраўдаем крок – чужы чужога болю не пачуе (А.Мазько);
- 3) А мы, прызнацца, хоць мінулі тысячагоддзі, і да гэтага часу не ўмеем хадзіць па зямлі так, як дні і ночы, звяры і птушкі, вятры і дажджы (Максім Танк);
- 4) Ехаць на вяселле на чужой арбе і смяяцца горка з самага сябе (Максім Танк);
- 5) Ні пекла не знаём, ні раю, а верым, што мы – не рабы, хоць веры той век не спрыяе, і гэты наш век, і любы! (Т.Бондар).

Рэйтынгавая кантрольная работа № 2 (2 семестр)

Тэмы 2.1 – 2.5.

Заданне:

1. Выканайце тэставыя заданні.

Варыянт 1

1. Адзначце прыкметы фразеалагічнай адзінкі:

- 1) мінімальнае адзінка мовы; 4) складаецца з марфем;
- 2) семантычная цэласнасць; 5) узнёўляльнасць.
- 3) сінтаксічна непадзельнае адзінства;

2. Адзначце ўласнабеларускія фразеалагізмы:

- 1) табаку важыць; 4) бібікі біць;
- 2) на горкі яблык; 5) на край свету.
- 3) кашу заварыць;

3. Адзначце фразеалагічныя калькі:

- 1) ставіць на карту; 4) агнём і мячом;
- 2) спачываць на лаўрах; 5) залатая сярэдзіна.
- 3) з жабіны прыгаршчы;

4. Дапоўніце адказ:

Семантычна непадзельныя фразеалагічныя адзінкі, значэнне якіх не залежыць ад значэння кампанентаў, што ўваходзяць у іх, – гэта...

- 1) фразеалагічныя спалучэнні; 4) фразеалагічныя калькі;
- 2) фразеалагічныя паўкалькі; 5) фразеалагічныя зрашчэнні.
- 3) фразеалагічныя адзінствы;

5. Адзначце фразеалагічныя адзінствы:

- 1) шыю намыліць; 3) гула асмаленая;
- 2) акінуць вокам; 4) ліса фарбаваць;

5) на ногі паставіць.

6. Дапоўніце адказ:

Марфалагічныя варыянты фразеалагізмаў адрозніваюцца адзін ад другога...

1) структурай;	4) колькасцю кампанентаў;
2) склонавымі формамі;	5) формай ліку.
3) месцам націску;	

7. Адзначце лексічныя варыянты фразеалагізмаў:

1) свістаць у адну дудку;	4) іграць у адну дудку;
2) у адну столку;	5) і дуды вобземлю.
3) дуды ў мех складаць;	

8. Адзначце фразеалагізмы-сінонімы:

1) абводзіць вакол пальца;	4) настаўляць акуллары;
2) вочы рэзаць;	5) пудрыць мазгі.
3) замыльваць вочы;	

9. Адзначце фразеалагізмы, якія суадносяцца з назоўнікам:

1) першая ластаўка;	4) гульня з агнём;
2) курыная галава;	5) плячысты на живот.
3) аршын з шапкай;	

10. Адзначце, з якой часцінай мовы суадносіцца фразеалагізм у сказе:

Падарожнікі на хвіліну спыніліся як укопанія (Я.Маўр)

1) назоўнікам;	4) прыметнікам;
2) дзеясловам;	5) выклічнікам.
3) прыслоўем;	

11. Адзначце сказы, у якіх фразеалагізм з'яўляецца выказнікам:

- 1) Што ты, кажу, лынды б'еш у той час, калі людзі працуюць? (К.Крапіва);
- 2) Апошняя гэта справа каціць бочкі на жанчыну (У.Караткевіч);
- 3) Работы на новым месцы будзе па вушы (А.Кулакоўскі);
- 4) Табе, Андрэй, бачу гэты завод як костка ў горле (Э.Ярашэвіч);
- 5) Чаго ты мне тутака смалёныя дубы плёў! (А.Шлег).

12. Адзначце кніжныя фразеалагізмы:

- 1) абіваць парогі;
- 2) альфа і амега;
- 3) прыйсці на памяць;
- 4) яблык разладу;
- 5) перакаваць мячы на аралы.

13. Адзначце правільнае:

Перыфраз – гэта...

- 1) трапнае народнае выслоўе з павучальным зместам;
- 2) устойлівы вобразны зварот, які паходзіць з літаратурных крыніц;
- 3) устойлівая, узнаўляльная моўная адзінка, якая складаецца не менш як з двух кампанентаў і мае адзінае цэласнае значэнне;
- 4) семантычна непадзельныя апісальныя назвы прадметаў, дзеянняў, якія ствараюцца непасрэдна ў моўнай плыні, у пэўнай сітуацыі і з'яўляюцца адзінкамі маўлення;
- 5) спалучэнне слоў, у складзе якога словы не страчваюць лексіка-семантычнай самастойнасці.

Варыянт 2

1. Адзначце прыкметы фразеалагічнай адзінкі:

1) устойлівасць;	4) складаецца з асобных слоў-кампанентаў;
2) намінатыўнасць;	5) складаецца са словазлучэнняў.
3) спалучальнасць са словамі;	

2. Адзначце запазычаныя фразеалагізмы:

1) агарод гарадзіць;	4) на кругі свая;
2) і куры не шэпчуць;	5) казанская сірата.
3) дамоклаў меч;	

3. Адзначце фразеалагічныя паўкалькі:

1) з ветру вярхоўкі віць;	4) на ўсю іванаўскую;
2) без году тыдзень;	5) адваротны бок медаля.
3) апошні з магікан;	

4. Дапоўніце адказ:

Семантычна непадзельныя фразеалагічныя адзінкі, значэнне якіх можа быць выведзена з пераносных значэнняў іх кампанентаў, – гэта...

1) фразеалагічныя калькі;	4) фразеалагічныя адзінствы;
2) фразеалагічныя зрашчэнні;	5) фразеалагічныя паўкалькі.
3) фразеалагічныя спалучэнні;	

5. Адзначце фразеалагічныя спалучэнні:

1) акунёў вудзіць;	4) як свае пяць пальцаў;
2) страх бярэ;	5) у свіныя галасы.
3) кароткая памяць;	

6. Дапоўніце адказ:

Фанетычныя варыянты фразеалагізмаў адрозніваюцца адзін ад другога...

- 1) гукам;
- 2) месцам націску;
- 3) асаблівасцямі агаласоўкі кампанентаў;
- 4) словаўтваральнай структурай;
- 5) граматычнай формай.

7. Адзначце лексічныя варыянты фразеалагізмаў:

- 1) носа не ўбіць;
- 2) крукам носа не дастаць;
- 3) крукам стаяць;
- 4) сажнем носа не дастаць;
- 5) не твайго носа палоса.

8. Адзначце фразеалагізмы-сінонімы:

1) вышэй галавы;	2) мора разліўное;
3) хоць адбаўляй;	4) чорт ногі паломіць;
5) чортава процьма.	

9. Адзначце фразеалагізмы, якія суадносяцца з дзеясловам:

1) бачыць наскрозь;	2) лёгкі на нагу;
3) нарадзіцца ў сарочцы;	4) без задніх ног;
5) заткнуць за пояс.	

10. Адзначце, з якой часцінай мовы суадносіцца фразеалагізм у сказе:

Слухай мяне і будзеш кум каралю (М.Арочка).

- 1) дзеясловам;
- 2) назоўнікам;
- 3) выклічнікам;
- 4) прыслоўем;
- 5) прыметнікам.

11. Адзначце сказы, у якіх фразеалагізм з'яўляецца акалічнасцю:

- 1) Гулі не аднаго ў лапці абулі (Прыказка);
- 2) Даўно маю намер пагутарыць з табою вока на вока (Т.Хадкевіч);
- 3) З вамі я на край зямлі ісці гатова... (А.Бачыла);
- 4) Люблю адразу браць быка за рогі, каб лішне не марнаваць часу (М.Лынькоў);
- 5) Для Бойкі навіна была як гром з яснага неба (А.Кудраўцоў).

12. Адзначце прастамоўныя фразеалагізмы:

- 1) хвастом віляць;
- 2) падаваць надзеі;
- 3) кацялок варыць;
- 4) ахілесавы пяты;
- 5) ганяць сабак.

13. Адзначце правільнае:

Афарызм – гэта...

- 1) семантычна непадзельны апісальны выраз, з дапамогай якога перадаецца сэнс другога слова або выразу;
- 2) кароткае, дасціпнае, арыгінальнае выслоўе, якое мае закончаны змест і паходзіць з літаратурных крыніц;
- 3) трапнае народнае выслоўе з павучальным зместам;
- 4) фігура вобразнасці, пабудаваная на падабенстве двух прадметаў, у якіх праяўляецца агульная прымета;
- 5) устойлівая, узнаўляльная моўная адзінка, якая складаецца не менш як з двух кампанентаў і мае адзінае цэласнае значэнне.

Рэйтывагая кантрольная работа № 3 (2 семестр)

Тэмы 4.1 – 5.2.

Заданні:

1. Выпішыце словы са звязаным каранем. Падбярэце да іх і запішыце роднасныя словы.

Завулак, абутак, званочак, вытрымаць, паціху, замыкаць, змакрэлы, кніжнік, лясны, народны, помслівы, пяннік, разгневаны, сівізна, прадвесне, знадворку, каваль, пацалунак, чалавечны.

2. Зрабіце марфемны аналіз самастойных слоў па наступнай схеме:

- графічна вылучыце ўсе марфемы ў слове;
- адзначце, зменная ці нязменная слова, укажыце часціну мовы;
- адзначце, паказчыкам якіх граматычных форм з'яўляецца канчатак (у тым ліку і нулявы);
- вызначыце тып асновы (вытворная / невытворная; простая / складаная; перарывістая / неперарывістая);
- вызначыце ролю афіксаў (словаўтваральныя ці формаўтваральныя);
- вызначыце тып караня (свабодны / несвабодны);
- запішыце ўсе варыянты караня.

Назубок, найбліжэйшы, загор'е, даматканы, безбароды, адрапартаваць, вяселле, дэпутацкі, лясніцтва, мостабудаванне, сустрэча, спачувальны.

3. Вызначыце словаўтваральную базу (аснова, слова, словазлучэнне) прыведзеных слоў, спосаб, тып і падтып утварэння.

Аснежыць, фанетыка-марфалагічны, настольны, лесатундра, школьны, школа-інтэрнат, замаразкі, грукат, знізу, плашч-палатка, прадзед, першакурснік, небасхіл.

4. Зрабіце словаўтваральны аналіз слоў па наступнай схеме:

- зрабіце графічны словаўтваральны разбор;
- устанавіце словаўтваральную базу вытворнага слова: аснова слова, слова цалкам, спалучэнне слоў, словазлучэнне;
- назавіце словаўтваральны фармант (словаўтваральны сродак);
- назавіце спосаб, тып і падтып словаўтварэння.

Вучань, заўтрашні, мінскі, далеч, мала-памалу, надрадковы, выканкам, спецкурс, разжалобіць, навучыцца, разбегчыся, хто-небудзь, бязмежны.

ПЕРАЛІК СРОДКАЎ ДЫЯГНОСТЫКІ, ЯКІЯ ВЫКАРЫСТОЎВАЮЦА ПРЫ ВЫВУЧЭННІ ДЫСЦЫПЛІНЫ

Для атрымання аб'ектыўнай інфармацыі аб узроўні паспяховасці студэнтаў па вучэбнай дысцыпліне “Лексіка, фразеалогія, лексікаграфія, марфеміка, словаўтварэнне” (модуль “Сучасная беларуская літаратурная мова 1”) мэтазгодна сістэматычна выкарыстоўваць розныя віды кантролю, сярод якіх: апераджальны, бягучы, тэматычны, прамежкавы і выніковы. Кожны з відаў кантролю ўжываецца на пэўным этапе навучання і выконвае ў педагагічным працэсе адну з функцый: стымулюючую, навучальную, дыягнастычную, выхаваўчую і інш.

З мэтай выніковай дыягностыкі якасці засваення тэарэтычнага і практычнага матэрыялу студэнтаў па вучэбнай дысцыпліне “Лексіка, фразеалогія, лексікаграфія, марфеміка, словаўтварэнне” (модуль “Сучасная беларуская літаратурная мова 1”) вучэбным планам прадугледжана правядзенне кантрольных работ рознага віду. Пры падборы заданняў улічваецца аб'ём тэарэтычных звестак па пэўнай тэме, індывідуальны ўзровень падрыхтоўкі навучэнцаў і інш.

Апераджальная, бягучая і прамежкавая дыягностыка кампетэнцый па вучэбнай дысцыпліне “Лексіка, фразеалогія, лексікаграфія, марфеміка, словаўтварэнне” (модуль “Сучасная беларуская літаратурная мова 1”) можа мець розныя формы, сярод якіх:

- вусны кантроль: фронтальнае, індывідуальнае, ушчыльненае (камбінаванае) апытванне на лекцыях і практычных занятках, калёквіумы, даклады на канферэнцыях, вусныя залікі і экзамены;
- пісьмовы кантроль: тэрміналагічныя дыктанты, дыктанты з дадатковымі заданнямі, дыктанты для самакантролю, кантрольныя апытанні, кантрольныя работы, пісьмовыя работы па аўдыторных (дамашніх) практыкаваннях, рэфераты, пісьмовыя залікі і экзамены;
- графічны кантроль: моўны разбор з дапамогай графічных сродкаў, графічны дыктант (запаўненне табліцы па пэўнай тэме);
- тэставы кантроль: выкананне тэставых заданняў адкрытага і закрытага тыпу.

**Пералік тэарэтычных пытанняў да экзамену
па дысцыпліне
“Лексіка, фразеалогія, лексікаграфія, марфеміка, словаўтварэнне”**

1. Паняцце аб лексіцы і лексікалогіі. Лексікалогія як раздзел мовазнаўства. Сувязь лексікалогіі з іншымі раздзеламі мовазнаўства. Кампетэнтнасны падыход пры вывучэнні лексікалогіі.

2. Слова як адзінка лексічнай сістэмы. Асноўныя прыметы слова.

3. Лексічнае і граматычнае значэнне слова. Тыпы лексічных значэнняў слова: паводле сувязі з рэчаіснасцю: прамое і пераноснае; паводле ступені матываванасці: невытворнае (нематываванае, першаснае) і вытворнае (матываванае першым, зыходным значэннем), паводле функцыі: намінатыўнае, эмацыянальна-ацэначнае. Кампетэнтнасны падыход пры вывучэнні класіфікацыі тыпаў лексічных значэнняў слова.

4. Тыпы лексічных значэнняў слова: паводле лексічнай спалучальнасці: свабоднае і несвабоднае (фразеалагічна звязанае, сінтаксічна абумоўленае).

5. Многазначнасць слова. Асноўныя тыпы пераносных значэнняў: метафара, метанімія, сінекдаха. Кампетэнтнасны падыход пры вывучэнні класіфікацыі тыпаў пераносных значэнняў.

6. Метафары прывычныя (акамянелыя, сцёртыя), агульнамоўныя (узуальныя), індывідуальна-аўтарскія (аказіянальныя). Кампетэнтнасны падыход пры вывучэнні класіфікацыі тыпаў метафар.

7. Аманімія. Амонімы, іх тыпы. Адрозненне аманіміі ад многазначнасці.

8. Лексічныя амонімы, іх тыпы (поўныя і няпоўныя). Шляхі ўзнікнення лексічных амонімаў.

9. Марфалагічныя, фанетычныя, графічныя амонімы (амаформы, амафоны, амографы). Кампетэнтнасны падыход да класіфікацыі тыпаў амонімаў.

10. Міжмоўныя амонімы.

11. Паранімія. Паранімы, крытэрыі іх вызначэння. Адрозненне паранімаў ад амонімаў і сінонімаў.

12. Стылістычнае выкарыстанне амонімаў і паранімаў. Слоўнікі амонімаў і паранімаў.

13. Сінанімія. Сінонімы, іх тыпы (семантычныя, стылістычныя і семантыка-стылістычныя). Кампетэнтнасны падыход пры вывучэнні класіфікацыі сінонімаў. Сінанімічны рад.

14. Абсалютныя сінонімы (лексічныя дублеты).

15. Кантэкстуальныя сінонімы.

16. Сувязь сінаніміі з многазначнасцю. Шляхі ўзнікнення лексічных сінонімаў.

17. Стылістычная роля сінонімаў. Слоўнікі сінонімаў.

18. Антанімія. Антонімы, іх разнавіднасці. Кампетэнтнасны падыход пры вывучэнні класіфікацыі тыпаў антонімаў.

19. Антанімія і мнагазначнасць. Рознакаранёвыя і аднакаранёвыя антонімы.

20. Кантэкстуальныя антонімы. Стылістычнае выкарыстанне антонімаў (антытэза і аксюмаран). Слоўнікі антонімаў.

21. Лексіка сучаснай беларускай мовы паводле паходжання. Спрадвечна беларуская лексіка.

22. Гістарычныя пласты спрадвечна беларускай лексікі: індаеўрапейскія, агульнаславянскія, усходнеславянскія і ўласнабеларускія словы. Кампетэнтнасны падыход да класіфікацыі пластоў спрадвечна беларускай лексікі.

23. Запазычаныя словы ў беларускай мове. Запазычанні са славянскіх (рускай, украінскай, польскай і інш.) моў. Кампетэнтнасны падыход пры вывучэнні класіфікацыі запазычанняў са славянскіх моў. Этымалагічныя слоўнікі.

24. Запазычанні з неславянскіх моў (грэчаскай, лацінскай, французскай, нямецкай, англійскай, італьянскай і інш.), іх прыметы. Кампетэнтнасны падыход пры вывучэнні класіфікацыі запазычанняў з неславянскіх моў. Слоўнікі запазычаных слоў.

25. Фанетычнае, марфалагічнае, семантычнае асваенне запазычаных слоў. Калькі і паўкалькі.

26. Інтэрнацыянальная лексіка. Экзатызмы. Варварызмы.

27. Фразеалогія як раздзел мовазнаўства. Фразеалагізм як адзінка мовы, яго асноўныя асаблівасці (семантычная цэласнасць, устойлівасць, узаўяўляльнасць, кампанентны склад, сінтаксічная непадзельнасць, эмацыянальна-экспрэсіўная афарбоўка і інш.). Кампетэнтнасны падыход да вывучэння фразеалогіі.

28. Фразеалагізм і слова. Фразеалагізм і словазлучэнне.

29. Варыянтнасць фразеалагічных адзінак.

30. Мнагазначнасць, аманімічнасць, сінанімічнасць і антанімічнасць фразеалагізмаў.

31. Тыпы фразеалагізмаў паводле семантычнай злітнасці кампанентаў (зрашчэнні, адзінствы, спалучэнні). Кампетэнтнасны падыход пры вывучэнні тыпаў фразеалагізмаў паводле семантычнай злітнасці кампанентаў.

32. Тыпы фразеалагізмаў паводле суадноснасці з часцінамі мовы (назоўнікавыя, прыметнікавыя, дзеяслоўныя, прыслоўныя і інш.). Кампетэнтнасны падыход пры вывучэнні тыпаў фразеалагізмаў паводле суадноснасці з часцінамі мовы.

33. Тыпы фразеалагізмаў паводле адпаведнасці сінтаксічным адзінкам (адпаведныя словазлучэнню, сказу, спалучэнню). Кампетэнтнасны падыход пры вывучэнні тыпаў фразеалагізмаў паводле адпаведнасці сінтаксічным адзінкам.

34. Спалучальнасць фразеалагізмаў. Сінтаксічная функцыя фразеалагізмаў.

35. Функцыянальна-стылявыя разрады фразеалагізмаў (міжстылёвыя, кніжныя, гутарковыя).

36. Фразеалогія беларускай мовы паводле паходжання. Спрадвечна беларускія і запазычаныя фразеалагізмы.

37. Гістарычныя пласты спрадвечна беларускай фразеалогіі: агульнаславянскія, усходнеславянскія і ўласнабеларускія фразеалагізмы.

38. Фразеалагічныя калькі. Крыніцы беларускай фразеалогіі. Фразеалагізмы і іх пераклад. Індывідуальна-аўтарскае ўжыванне фразеалагізмаў у мове мастацкіх твораў (прыёмы аўтарскага абнаўлення фразеалагізмаў).

39. Парэміялогія. Прыказкі і прымаўкі.

40. Устойлівыя параўнанні. Крылатыя словы, выслоўі і афарызмы.

41. Перыфраза. Перыфразы традыцыйныя і індывідуальна-аўтарскія.

42. Фразеалагічныя слоўнікі. Парэміяграфічныя зборнікі (прыказак і прымавак). Зборнікі ўстойлівых параўнанняў, крылатых слоў і афарызмаў, перыфраз.

43. Лексікаграфія як раздзел мовазнаўства. Кампетэнтнасны падыход пры вывучэнні лексікаграфіі. Энцыклапедычныя і лінгвістычныя слоўнікі (даведнікі).

44. Тыпы лінгвістычных слоўнікаў: аднамоўныя, двухмоўныя і шматмоўныя; тлумачальныя, перакладныя, гістарычныя, этымалагічныя, дыялектныя, фразеалагічныя, тэрміналагічныя, арфаэпічныя, арфаграфічныя, марфемныя, словаўтваральныя, граматычныя, іншамоўных слоў, слоўнікі сінонімаў, амонімаў, антонімаў, паронімаў, слоўнікі эпітэтаў; частотныя, адваротныя, асацыятыўныя, слоўнікі мовы пісьменнікаў; анамастычныя слоўнікі і інш. Кампетэнтнасны падыход пры вывучэнні класіфікацыі тыпаў лінгвістычных слоўнікаў.

45. Будова слоўнікавага артыкула ў энцыклапедычных і лінгвістычных слоўніках. Сістэма граматычных і стылістычных памет, тыпы дэфініцый у тлумачальных слоўніках.

46. Беларускія энцыклапедычныя выданні (універсальныя, галіновыя і персанальныя). Кампетэнтнасны падыход пры вывучэнні класіфікацыі энцыклапедычных выданняў.

47. Беларускія слоўнікі для школ (тлумачальныя, перакладныя, арфаграфічныя, марфемныя, словаўтваральныя, фразеалагічныя і інш.). Кампетэнтнасны падыход пры вывучэнні класіфікацыі беларускіх слоўнікаў для школ.

48. З гісторыі беларускай лексікаграфіі. Лексікаграфічная праца Ф. Скарыны, Л. Зізанія, П. Бярынды, І. Насовіча, Я. Ціхінскага і інш. “Словарь белорусского наречия” І. Насовіча (1870).

49. Лексікаграфічная праца ў 20–30-я гады ХХ ст. (тэрміналагічныя, перакладныя, дыялектныя слоўнікі). Лексікаграфічная праца на сучасным этапе.

50. Марфеміка як вучэнне аб мінімальных значымых частках слова – марфемах і іх варыянтах. Кампетэнтнасны падыход пры вывучэнні марфемікі. Марфемная структура слова.

51. Тыпы марфем. Многазначныя, аманімічныя і сінанімічныя; рэгулярныя і нерэгулярныя марфемы. Кампетэнтнасны падыход пры вывучэнні класіфікацыі тыпаў марфем.

52. Аснова слова і яе тыпы (невыворная і выворная; аснова словазмянення, формаўтварэння і словаўтварэння; суплетыўныя асновы).

53. Канчатак, яго роля ў слове. Нулявы канчатак.

54. Корань слова. Варыянты (мадыфікацыі, або фанетычныя разнавіднасці) кораня. Свабодныя і звязаныя карані.

55. Афіксы. Прыстаўка і суфікс. Нулявы суфікс. Варыянты прыставак і суфіксаў. Словаўтваральныя і формаўтваральныя прыстаўкі і суфіксы.

56. Сінкрэтычныя марфемы. Афіксоіды (прэфіксоіды, суфіксоіды). Постфікс. Словаўтваральныя і формаўтваральныя постфіксы. Конфікс. Прадуктыўныя і непрадуктыўныя афіксы.

57. Змены ў марфемнай структуры слова: апрошчанне, перараскладанне. Дээтымалагізацыя. Прычыны змен у будове слова.

58. Дэрывацыя, яе роля ва ўзбагачэнні лексікі беларускай мовы. Кампетэнтнасны падыход да вывучэння дэрывацыі. Утваральная аснова (база) і словаўтваральныя сродкі (фарманты).

59. Паняцце словаўтваральнай мадэлі. Словаўтваральны ланцужок, словаўтваральнае гняздо, словаўтваральная парадыгма.

60. Спосабы словаўтварэння. Марфалагічнае (марфемнае) словаўтварэнне (афіксацыя). Спосабы марфалагічнага словаўтварэння. Кампетэнтнасны падыход у вызначэнні спосабаў словаўтварэння.

61. Складанне і яго спосабы.

62. Марфалагічна-сінтаксічны спосаб словаўтварэння.

63. Лексічна-семантычны спосаб словаўтварэння. Словаўтваральнае калькаванне як адзін са спосабаў лексічнай дэрывацыі.

64. Прадуктыўныя і непрадуктыўныя спосабы словаўтварэння.

65. Марфемныя і словаўтваральныя слоўнікі.

ПРАТАКОЛ УЗГАДНЕННЯ ВУЧЭБНАЙ ПРАГРАМЫ УВА

Назва вучэбнай дысцыпліны, з якой патрабуецца ўзгадненне	Назва кафедры	Прапановы аб зменах у змесце вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне	Рашэнне, прынятае кафедрай, што распрацавала вучэбную праграму
Увадзіны ў мовазнаўства. Гісторыя беларускай літаратурнай мовы. Беларуская дыялекталогія.	Кафедра мовазнаўства і лінгвадыдактыкі	Дубліраванне вучэбнага матэрыялу і неістотныя супярэчнасці паміж праграмамі ліквідаваны на этапе распрацоўкі вучэбных праграм.	Лічыць праграму ўзгодненай з дысцыплінамі на стадыі яе падрыхтоўкі (пратакол № 5 ад 23.11.2021 г.).